

TERÖR ÖRGÜTÜ VARLIĞININ HUKUKEN TESPİTİ

*Legal Determination of The Existence of Terrorist
Organization*

Furkan YILDIZ*

ÖZ

Terör saldırıları ile karşı karşıya kalan devletler, varlıklarını sürdürebilmek için terörle mücadele etmek zorundadır. Bu mücadele saldırıları önleme, saldırılara karşılık verme ve uluslararası iş birliği yapma şeklinde olabilmektedir. Güçlü devlet yapıları, savunma yeteneği ve askeri müdahale kapasitesiyle bağlantılı olduğundan terörle mücadele sürecinde hayati öneme sahiptir. Sağlam ve etkili bir hukuk sistemi de güçlü devlet yapıları için olmazsa olmaz bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira etkin bir şekilde uygulanan hukuk kuralları terörizmle mücadele sürecindeki önleyici tedbirlerin başında gelmektedir. Uluslararası güvenliği her geçen gün daha fazla tehdit eden terörizm sorunu bu çalışmada hukuki boyutlarıyla incelenmiş, bu bağlamda bir organizasyonun hukuken terör örgütü olarak belirlenmesi sorunu ele alınmıştır. Bir organizasyonun terör örgütü niteliğinde olup olmadığının tespiti ve terör örgütü olarak tanıma yöntemleri hususunda Türk hukukunda yasal bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu durumda terör örgütlerinin varlığı ceza davalarında, yargı organları tarafından dosyadaki deliller kapsamında yapılan değerlendirme sonucunda belirlenmekte, terör örgütünün varlığı kesinleşen mahkeme kararlarıyla tescillenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Terörizm, Kamu Hukuku, Terör Örgütleri Listesi, Terörle Mücadele Kanunu, Milli Güvenlik Kurulu.

Makalenin Geliş Tarihi: 04.01.2023, **Makalenin Kabul Tarihi:** 07.04.2023.

* Hukuk Subayı, Kara Kuvvetleri Komutanlığı, E-posta: furkan.yildiz.2306@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9279-4113.

Bu makale Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü'nde tamamlanan "Terör Örgütlerinin Hukuken Tespiti ve Terörle Mücadelenin Hukuki Boyutları" başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

ABSTRACT

States faced with terrorist attacks have to fight against terrorism in order to maintain their existence. This struggle can be in the form of preventing attacks, responding to attacks and international cooperation. Strong state structures are vital in the counterterrorism process as it is linked to defense capability and military response capacity. A stable and effective legal system is also an indispensable factor for strong state structures. Because effectively implemented legal rules are at the forefront of preventive measures in the fight against terrorism. The problem of terrorism, which threatens international security more and more every day, is examined in this study with its legal dimensions. In this context, the problem of legally identifying an organization as a terrorist organization is discussed. There is no legal regulation in Turkish law regarding the methods of determining whether an organization is a terrorist organization and recognizing it as a terrorist organization. In this case, the existence of terrorist organizations is determined in criminal cases as a result of the evaluation made by the judicial organs within the scope of the evidence in the file, and the existence of a terrorist organization is registered with finalized court decisions.

Keywords: International Terrorism, Public Law, List of Terrorist Organizations, Counter Terrorism Law, National Security Council.

I. GENEL OLARAK TERÖRİZM

Latince *terre* kökünden türeyen terör kavramı Türkçede “korkutmak ve yıldırma” gibi anlamlara gelmektedir. “Dehşet” kökünden türeyen “tedhiş” kelimesi de terör kavramının karşılığı olarak kullanılmaktadır¹. Ne var ki “korkutma, yıldırma, dehşet saçma” gibi sözlük anlamları bir sosyal bilim terimi olarak terörizmi anlamlandırmada yetersiz kalmaktadır.

Toplumun her kesimine yöneltilen örgütlü ve kurlsız şiddet türlerini terör olarak ifade etmek mümkün olsa da terimsel olarak terörizmden söz edebilmek için bu eylemlerin siyasi amaçlarla yapılmış olması şarttır. Siyasi amaç için yapılmayan şiddet eylemleri örgütlü olsalar bile daha çok organize suç hareketi olarak kabul edilmektedir². Terörden kastedilen de çoğu zaman

¹ Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük: “terör”, <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim: 21.12.2022).

² Tülin G. İçli, “Terörün Sosyal Yapı Üzerindeki Etkileri”, *Dünyada ve Türkiye’de Terör*, Ed. Ali Tarhan, (Ankara: TCMB Yayınları, 2002), s. 171.

siyasi terör yani terörizmdir. Terörizm, terörün siyasi amaçlara ulaşmak için sistematik ve organize olarak kullanılmasıdır³.

Terörizm kavramı hukuk disiplini açısından “*demokratik düzeni yıkmak amacına yönelik olarak, karakterleri icabı korkuya açık olan toplum bireylerinin özellikle iradelerinin direncini kırmaya, azaltmaya elverişli sayılan vasıtalarla gerçekleştirilen ve tüm değerlere ilgisiz, bağışlamasız, acımasız bir şiddet kullanımı*” şeklinde tanımlanmaktadır⁴. Toplumsal ve siyasal düzeni bozmaya yönelik olarak gerçekleştirilen terör eylemlerinin cezai yaptırımlarla engellenmeye çalışılması terörizmin hukuki boyutunu oluşturmaktadır⁵.

Terörizmde şiddet eylemlerinin neticesinden ziyade doğurduğu etki önemlidir ve şiddet araç olarak kullanılmaktadır. Siyasi bir motivasyonla hareket eden teröristler için amaç mağdurlardan daha büyük kitleler arasında korku ve güvenlik endişesi yaratmak ve bu şekilde toplumun siyasi iradesini etkilemektir. Bu amaç terörizmi diğer adi suçlardan ayırmaktadır. Çünkü adi suçlular benzer şiddet eylemlerini şahsi menfaatleri için gerçekleştirmekte dahası bu eylemleriyle siyasi etki yaratma gayesi gütmemektedirler⁶.

Ortaçağ hukukundan mevcut olan “meşru amaca giden yolda her araç mübahtır” şeklindeki fikri benimseyen terör örgütleri siyasi amaçları için hukuk dışı yöntemlere başvurmak suretiyle çok ağır suçlar işleyebilmektedir. Günümüz hukuk anlayışı terör örgütlerinin faaliyetlerine referans aldıkları bu mantığı reddetmektedir.⁷ Terör örgütlerinin kullandıkları araç ve yöntemlerin gayrimeşru olması nedeniyle güttükleri davanın, siyasi görüşlerinin ve ideolojik söylemlerinin bir önemi kalmamakta, dolayısıyla bu örgütlerin hukuk karşısında kabul görülecek bir tarafı bulunmamaktadır.

“Şiddet yoluyla yapılan politika” şeklinde tanımlanan siyasi şiddet ise geniş anlamda siyasi iktidara veya hükümet politikalarına karşı gerçekleştirilen toplu saldırılardır. İktidara, rejim aktörlerine ve politikalarına

³ Sertaç H. Başeren, “Uluslararası Hukuk Açısından Terörizm”, *Dünyada ve Türkiye’de Terör*, Ed. Ali Tarhan, (Ankara: TCMB Yayınları, 2002), s. 183.

⁴ Zeki Hafızoğulları ve Günal Kurşun, “Türk Ceza Hukukunda Örgütlü Suçluluk”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 71 (2007), s. 47.

⁵ Faruk Y. Turinay, *Ceza Hukukunda Terör Amaçlı Örgütlenme Suçu*, (Ankara: Seçkin Yayınları, 2018), s. 29.

⁶ Fatma Taşdemir, *Terörizm ve Ülke Dışı Kuvvet Kullanma Hukuku*, (Ankara: Nobel Yayıncılık, 2020), s. 21.

⁷ İzzet Özgenç, *Terörle Mücadele Kanunu*, (Ankara: Seçkin Yayınları, 2006), s. 21.

siyasi bir çerçevede yöneltilen ter türlü saldırı siyasal şiddet olarak yorumlanmaktadır. Bundan hareketle, terörizmin, siyasal şiddetin özel görünümümlü bir hali olduğu söylenebilir⁸. Bazı siyasi şiddet türlerinde amaç bir siyasi hedefi ortadan kaldırmakla sınırlı olabilir. Ancak terörizm şiddetin sistematik olarak sürdürülmesi ve dehşet doğurma kastı yönünden basit siyasi şiddet türlerinden ayrılmaktadır. Terörizm, bir kurum olarak devleti ortadan kaldırmayı hedefleyen anarşizmden de farklıdır. Çünkü terörizmde temel amaç devletin bütünlüğünü bozmak veya hukuki ve siyasi yapısını değiştirmektir⁹.

Terörizm, çoğu zaman etnik, dini veya siyasi bir grubun haksızlığa uğradığı inancıyla sürdürdüğü politik mücadelede radikal alt grupların şiddet kullanmasıyla başlamaktadır. Böyle bir süreçte terörizm çift yönlü olarak gelişebilir. Aşağıdan yukarıya doğru terörizmde kurulu düzeni ve siyasi otoriteyi devirmek isteyenler, halkın devlete olan güvenini yıkmak ve ihtiyaç halinde devletin aciz kaldığını hissettirmek için şiddete başvurarak masum sivil ayırt etmeksizin insan öldürürler. Terörist stratejide hedef sivil toplum olabileceği gibi devletin kendisi veya terörizmle mücadele organları da olabilir. Yukarıdan aşağıya doğru terörizm olarak sınıflandırabileceğimiz devlet terörizminde ise iktidar sahipleri mevcut düzenlerini ve otoritelerini korumak için şiddete başvururlar ve bu süreçte kendi vatandaşlarına karşı şiddet ve baskının her türlüünü kullanmaktan çekinmezler¹⁰. Ancak devlet tüzel kişiliği terör suçunun faili olamayacağından “devlet terörizmi” hukuki bir tanımlama olmayıp¹¹ siyasi bir duruma işaret etmektedir.

Devlet terörizmi, isyancı veya ayrılıkçıların şiddet hareketlerini bastırmak için reaksiyon olarak doğmuş olabileceği gibi terörist faaliyetlerden önce de doğmuş olabilir. Şu kadar var ki, devletin terörizme karşı hukuk düzeninde aldığı tedbirleri ve yürüttüğü silahlı mücadeleyi devlet terörü ile aynı bağlamda düşünmemek gerekir. Zira meşru güç kullanma tekeline sahip olması devleti diğer tüm oluşumlardan ayırmaktadır. Buradaki püf nokta devletin kamu düzenini ve toplumsal barışı korumak adına kullanmaktan

⁸ Yusuf F. Şen, “Şiddet, Siyasal Şiddet ve Terör”, Radikalleşme Şiddet ve Terörizm, Ed. Salih Zeki Haklı, (Ankara: Polis Akademisi Yayınları, 2018), s. 29-30.

⁹ Emre Öktem, “Uluslararası Hukukta Terörizm: Tanım Sorunu ve Milli Bağımsızlık Hareketleri”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi, C. 3, S. 5, (2004), s. 140.

¹⁰ Başeren, s. 186-187.

¹¹ Burak Boz, “Türk Ceza Hukukunda Terör Örgütü ve Terör Örgütüne Üye Olma Suçu”, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 2, S. 1, (2020), s. 155

çekinmediği silahlı gücün meşru ve hukuka uygun olmasıdır. Devlet terörünün terörizmle silahlı mücadeleden farkı şüphesiz sivil ve masum vatandaşlara yönelen şiddetin ulusal ve uluslararası toplum açısından meşru görülmemesidir.

Bağımsızlık hareketleri kapsamında gerçekleştirilen şiddet eylemleri ile terörizm arasındaki bulanıklık da her devlet tarafından farklı yorumlanmaktadır. Özellikle *self-determinasyon* kavramı (ulusların kendi kaderini tayin etme hakkı) bazı terörist gruplarca sıklıkla istismar edilmektedir. Sömürge düzenine karşı başlatılan kurtuluş mücadeleleriyle alakası olmayan birçok terörist grup bu kavramın arkasına sığınarak eylemlerini meşru göstermeye çalışmakta ve böylece uluslararası düzeyde destek bulabilmektedir¹².

Bazı terör örgütleri de vekalet savaşlarının bir unsuru olarak başka devletlerce kullanılabilir. Bu durumda terörist eylemler örgütün amaçlarından ziyade örgütü kullanan devletin çıkarlarına uygun olarak gerçekleştirilir. Hatta bu devletin siyasi çıkarlarından örgütün haberi dahi olmayabilir. Terör örgütlerinin eylemsel amaçları da nihai amaçlarıyla her zaman örtüşmeyebilir. Hiçbir terör oluşumu eylemsel amaçlarına ulaştığında kendini feshetme yoluna gitmeyeceğinden terör örgütlerinin nihai hedeflerine ve siyasi amaçlarına odaklanmak gerekir. Bu amaçlar anayasal düzeni değiştirmek veya yıkmak, bir bölgenin bağımsızlığını veya siyasi özerkliğini sağlamak, hükümet politikalarını değiştirmek veya yeni bir rejim kurmak olabilir¹³.

Günümüz modern devletlerinin kurumsal kapasitesini oluşturan siyasi, askeri ve ekonomik güçleri düşünüldüğünde terör örgütlerinin devletleri mağlup ederek başarıya ulaşması mümkün gözükmemektedir¹⁴. Bu noktada terörizm, meşru yollarla amacına ulaşamayan yahut ulaşma ümidi olmayan aktörlerin başvurduğu bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Lutz'un ifadesiyle terörizm, zayıfların silahıdır. Bundan dolayı teröristler toplumun güvensizlik algısını maksimum seviyeye çıkaracak hedef ve metotlara yönelirler. Bu durum terörist şiddetin neden askeri hedeflerden daha çok sivil

¹² Öktem, s. 146.

¹³ Mehmet Uğur Ekinci, *Radikalleşme Şiddet ve Terörizm*, Ed. Salih Zeki Haklı, (Ankara: Polis Akademisi Yayınları, 2018), s. 70.

¹⁴ Salih Zeki Haklı, *Modern Siyasî Kurumlar ve İdeolojiler*, (Ankara: Polis Akademisi Yayınları, 2021), s. 311.

hedeflere yöneltildiğini açıklamaktadır¹⁵. Korku, güvensizlik ve umutsuzluk yaratma amaçlarına bakarak terörizmi psikolojik savaşın bir türü olarak değerlendirmek de mümkündür¹⁶.

Terör eylemleri her ne kadar insanlık tarihi kadar eski olsa da modern anlamda siyasi şiddetin bir türü olarak terörizmin ilk kez Fransız İhtilali döneminde ve 19. yüzyılın sonlarına doğru Rusya’da devrime yönelik eylemlerde belirgin bir şekilde ortaya çıktığı ifade edilmektedir¹⁷. Bununla birlikte Roma İmparatorluğu’na karşı eylemleriyle bilinen Yahudi kökenli *Sicariiler* ve Selçuklu Devleti’ne karşı düzenledikleri intihar saldırıları ve suikastlar ile anılan *Haşhaşiler* tarihteki ilk terör örgütleri olarak kabul edilmektedir¹⁸.

Modern devletlerin doğuşundan sonraki süreçte dünya üzerinde yaşanan terör olayları literatürde genellikle dört dönem ve dört terör dalgası şeklinde sınıflandırılmaktadır. Buna göre 1870-1910 yıllarını kapsayan ilk dalga anarşizme dayalı terörizm dönemini, 1920-1960 yıllarını kapsayan ikinci dalga milliyetçiliğe dayanan terörizm dönemini, 1960-1980 yıllarını kapsayan üçüncü dalga marjinal sol ve Marksist ideolojiye dayanan terörizm dönemini ve 1970’lerden bugüne kadar uzanan son dalga din istismarına dayanan terörizm dönemini kapsamaktadır¹⁹. Ancak bu tasnif birçok karmaşık ve subjektif olgu içermektedir. Öncelikle Fransız İhtilali’nden sonraki süreçte jakoben yönetimin uyguladığı sistematik şiddet politikalarının terörizm kavramının siyaset ve hukuk alanlarına dahil olduğu düşünüldüğünde birinci terör dalgasının 1700’lü yılların sonunda başladığı kabul edilmelidir. Ayrıca bu dönemde terörizmin vatanseverlikle eş anlamlı olarak kullanıldığı göze çarpmaktadır²⁰.

¹⁵ Brenda Lutz ve James Lutz, “Terörizm”, Çağdaş Güvenlik Çalışmaları, Ed. Alan Collins, Çev. Nasuh Uslu, (İstanbul: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, 2017), s. 275.

¹⁶ Yakup Şahin, “Terörizm: Tanımı, Tarihi ve Genel Özellikleri”, Radikalleşme Şiddet ve Terörizm, Ed. Salih Zeki Haklı, (Ankara: Polis Akademisi Yayınları, 2018), s. 78.

¹⁷ Seda Öz Yıldız, “Yeni Terörizm Kavramı ve Terörizmin Değişimi Üzerine”, Radikalleşme Şiddet ve Terörizm, Ed. Salih Zeki Haklı, (Ankara: Polis Akademisi Yayınları, 2018), s. 117.

¹⁸ Sertaç C. Korkmaz, “Terör”, Ortadoğu: Aktörler, Unsurlar, Sistemler, Ed. Mehmet Şahin (İstanbul: Kopernik Yayınları, 2019), s. 634.

¹⁹ Yıldız, s. 117.

²⁰ Murat Saraçlı, “Uluslararası Hukukta Terörizm”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 11, S. 1-2, (2007), s. 1052.

İkinci dalga olarak kabul edilen milliyetçiliğe dayanan terörizm döneminin başladığı savunulan 1920'li yıllar aynı zamanda ulusal kurtuluş hareketlerinin ve bağımsızlık mücadelelerinin yoğun olarak yaşandığı döneme denk gelmektedir. Dolayısıyla terörizm ile bağımsızlık hareketleri arasındaki karmaşık ilişki bu dönemde ortaya çıkmıştır. Ancak yine de I. Dünya Savaşı'nın bireysel bir terör vakası ile ateşlendiğini unutmamak gerekir²¹. Bu açıdan bakıldığında ikinci terör dalgası olarak ifade edilen bu dönem I. Dünya Savaşı ile bağlantılı görünmektedir²². Ancak bu dönemde Doğu dünyasında birçok milli kurtuluş mücadelesinin yaşanmış olması, bu tasnifin Batı kökenli bir tasnif olduğunu düşündürmektedir.

Üçüncü dalga olarak kabul edilen 1960'lı yıllar sol ve Marksist ideolojiye dayanan terörizm döneminin başlangıcı olarak ifade edilmektedir. Gerçekten de 1960'lar, yoğun siyasi şiddet olaylarının yaşandığı bir dönem olmuştur. 1963'te ABD Başkanı Kennedy, 1967'de Kübalı lider Che Guevara, 1968'de Amerikan yurttaş hakları hareketi önderi Martin Luther King öldürülmüş, Filistin Halk Kurtuluş Cephesi, Geçici İrlanda Kurtuluş Ordusu, İtalyan Kızıl Tugayları ve Japon Kızıl Ordusu'nun faaliyetleri bu dönemde tırmanışa geçmiştir²³. Ancak ikinci dalga döneminde karşılaşılan terörizm ve kurtuluş hareketi belirsizliği bu dönemde de görülmektedir. Örneğin 1960'ların başında başlayan ABD-Vietnam Savaşı sürecinde yaşananların bu dönem terörizm dalgasına dahil edilmesi subjektif bir yorum olacaktır.

Dördüncü dalganın başladığı iddia edilen 1970'ler Filistin Kurtuluş Örgütü gibi Ortadoğu merkezli siyasi hareketlerin gerilla savaşından şehir içi eylemlere yönelerek taktik değiştirdiği, İrlanda Cumhuriyet Ordusu (IRA) ve Bask Yurdu ve Özgürlük (ETA) gibi Avrupa merkezli örgütlerin de eylemlerini yoğunlaştırdığı döneme tekabül etmektedir. Bazı devletlerin terör örgütlerini desteklediği ve dış politikada vekil olarak kullandığı iddialarının sıkça tartışılması da bu döneme rastlamaktadır²⁴. Dini istismar eden terörizm dalgasının yine bu dönem içerisinde 1979 tarihinde yaşanan İran Devrimi'yle birlikte başladığı ve Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgaliyle birlikte hızla yayıldığı değerlendirilmektedir. 20. yüzyılın sonlarından günümüze kadar uzanan dönemde iyice belirginleşen ve ivme kazanan terörizm döneminin eski dönemlere kıyasla daha yıkıcı, daha şiddetli, daha öngörülemez ve daha sınır

²¹ Saraçlı, s. 1052-1054.

²² Yıldız, s. 118.

²³ Saraçlı, s. 1054.

²⁴ Saraçlı, s. 1054-1055.

tanımaz şekilde geliştiği görülmektedir²⁵. Ancak dördüncü dönem terörizm dalgasının yalnızca din istismarına dayanan terörizm dönemi olduğunu iddia etmek güçtür. Zira bu dönemde IRA, ETA ve PKK gibi birçok etnik/milliyetçi terör örgütü faaliyetlerini yoğun şekilde sürdürmüştür. Keza çoğu terör örgütünün etnik, dini ve siyasi ideolojileri zamana bağlı olarak değişken ve karmaşık şekilde kullandığı düşünüldüğünde böyle bir tasnifin genel geçer sonuçlar vermeyeceği açıktır. Sonuç olarak tarihi insanlık tarihi kadar eskiye dayanan ve gün geçtikçe boyut değiştiren terörizm olgusunu belirli birkaç dönem içerisinde incelemeye zorlamanın sorunun çözümüne yapacağı katkı henüz belirsizdir.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra devletlerin meşru müdafaa dışında kuvvet kullanmasının yasaklanmış olması bazı devletleri siyasi kazanımlar için terör örgütlerinin vekil olarak kullandığı vekalet savaşlarına itmiştir. Daha çok Soğuk Savaş döneminde görülen vekalet savaşları Arap Baharı'yla birlikte Ortadoğu özelinde yeniden yoğun bir gündem oluşturmuş ve devletlerin terör örgütleri üzerinden yürüttükleri güç mücadelesini bir kez daha gözler önüne sermiştir²⁶.

Aynı şekilde hükümetler, denetimi kaybettikleri merkezden uzak bölgelerde kontrolü yeniden sağlamak için bir örgütü başka bir örgüte karşı vekil olarak kullanabilmektedir. Bu militan kullanma metotları bir devlet tarafından kendi topraklarında kullanılabileceği gibi başka ülke topraklarında da kullanılabilmektedir²⁷. Bu noktada çıkar ilişkisine dayalı vekâlet savaşları şiddeti tırmandırarak mevcut güvenlik sorunlarını arttırmaktadır.

11 Eylül 2001 tarihinin terörizmin uluslararası boyutta tartışıldığı son çağın başlangıcı olduğu kabul edilmektedir. 11 Eylül saldırıları ile birlikte terörizmin hem nicel hem de nitel anlamda büyük bir sıçrama gerçekleştirdiği görülmektedir²⁸. Gerçekten de daha çok ulusal ve bölgesel düzeyde varlık gösteren terörizm, 11 Eylül saldırılarından sonra artık küresel bir sorun olarak tartışılmaya başlanmıştır.

Terörizmin bireysel, toplumsal veya uluslararası boyutlu onlarca sebebi olabilmektedir. İnsanlık tarihinde hepsine örnek teşkil edecek veriler

²⁵ Yıldız, s. 118-120.

²⁶ Şahin, s. 87.

²⁷ Murat Yeşiltaş ve Burhanettin Duran, “Ortadoğu’da DDSA’ların Yükselişi”, Ortadoğu’da Devlet Dışı Silahlı Aktörler, (İstanbul: SETA Yayınları, 2019), s. 18-19.

²⁸ Saraçlı, s. 1056.

mevcuttur. Fakat terörle mücadelede bu sebeplerin her birine eşit rol biçilemez. Oluşturulacak stratejide her durumun özelliğine göre belli başlı nedenlere odaklanmak gerekir²⁹. Terörün nedenleri anlamak bu açıdan terörle mücadele stratejilerinin ilk adımını oluşturmaktadır.

Terörizmin nedenleri literatürde zaman zaman çekici faktörler ve itici faktörler olarak sınıflandırılmaktadır. Buna göre küresel, politik, sosyoekonomik, bireysel ve ailevi sorunlar itici faktörler arasında sayılırken ideoloji, sosyal bağ, aidiyet duygusu, gençlik heyecanı, intikam güdüsü ve kimlik kazanma ideali çekici faktörler arasında sayılmaktadır³⁰.

Terör örgütlerinin ve terörist kimliğin oluşması birçok siyasal, sosyal, psikolojik ve kriminolojik faktörle ve bu faktörlere bağlanan teorilerle de açıklanmaktadır. Terörizmin gerçekleştiği ortam ve koşullarla ilgilenen yapısal teori, birtakım yapısal nedenlerin terörü doğurduğu, geliştirdiği veya terörist faaliyetleri kolaylaştırıcı etki yaptığı tezi üzerinde durmaktadır. İkinci, terörizmin nedenlerini ve amaçlarını incelediği makalesinde yapısal nedenleri siyasi, hukuki, sosyal ve ekonomik yapısal nedenler olarak ayırdıktan sonra yapısal sorunların makul sürede siyasi otorite tarafından çözülmemesi durumunda terör gruplarının bu durumu kullanacağı ve devletin terör gruplarına karşı savunmasız kalacağını söylemiştir. Buna göre devlet otoritesinin ve siyasi yapının bozulması devletin meşruiyetinin sorgulanmasına, hukuki düzenin ve adalet anlayışının bozulması bireylerin kendi haklarını şiddete başvurarak aramasına, ekonomik yapının bozulması mali açıdan sıkıntı çeken bireylerin manipüle olmasına ve sosyal yapının bozulması topluma adapte olamayan bireylerin terör gruplarına yaklaşmasına neden olmakta ve tüm bu yapısal problemler terörizmin önünü açmaktadır³¹. Bunun yanında yapısal açıklamalar ile aktör bazlı açıklamaları birlikte ele alan karma teoriler, kriminal davranışların öğrenilmiş davranışlar olduğu ve bulaşıcı etki taşıdığından hareketle bireylerin suça bulaşmasında ve terörizmi benimsemesinde bireysel ve toplumsal faktörlerin birlikte etkili olduğunu savunmaktadır³².

²⁹ Hasan Basri Yalçın, “Terörle Mücadeleye Stratejik Yaklaşım”, Terörün Kökenleri ve Terörle Mücadele Stratejisi, Ed. Fahrettin Altun ve Hasan Basri Yalçın, (İstanbul: SETA Yayınları, 2018), s. 32.

³⁰ Korkmaz, s. 628.

³¹ İkinci, s. 57-59.

³² İkinci, s. 64.

Küreselleşme süreci ise, başlı başına terörizme sebep olan bir faktör olarak ele alınamasa da küreselleşmeyle bağlantılı faktörlerin terörizme ivme kazandırma etkisinden söz edilebilir. Zira birçok durumda terörizm küreselleşmeye bir tepki olarak görülmektedir³³. Gerçekten de küreselleşme ve modernleşmeyle birlikte toplumsal alanlarda artan karışıklıklar ve krizler terörizm için fırsatlar doğurmuştur³⁴.

Sonuç olarak, bireylerin siyasi şiddeti ve terörizmi benimsemesine neden olan faktörlerin kendine özgü olduğu düşünüldüğünde sayılan faktörlerin ancak hep birlikte terörizmi doğuran nedenler olarak değerlendirilmesi durumunda faydalı bir teorik temel oluşturacağı söylenebilir³⁵. Teröristlerin halkın geri kalan kısmına oranla daha fazla psikolojik sorun yaşamadığı, terörizmin görece fakir ülkelerde daha yoğun olmadığı ve eğitim seviyesi, ideoloji veya politik sistemler ile terörizm arasında doğrudan bağlantı kuracak herhangi bir veri ve kanıt bulunmadığından, terörizmin doğmasına veya gelişmesine katkıda bulunan spesifik faktörleri kendi özel durumları içerisinde değerlendirmek gerekmektedir. Hiçbir terör grubu veya örgüt üyesinin durumu bahsi geçen teorilerden biriyle tam olarak açıklanamamaktadır. Sonuçta terörizm, birçok nedenin farklı koşul ve durumlarda bir araya gelmesiyle doğmaktadır³⁶.

II. TERÖRİZMLE MÜCADELEDE HUKUKİ TEDBİRLER

A. Genel Olarak

Bir şiddet eyleminden çok daha fazlası olan terörizmin önlenmesi askeri mücadeleyle birlikte birçok tedbiri ve çok boyutlu bir mücadele stratejisini zorunlu kılmaktadır. Alex Schmid, Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi'nin (*UNODC: United Nations Office on Drugs and Crime*) yapmış olduğu bir tasniften hareketle terörle mücadelede sekiz temel kriterden (yönetim, ekonomi, psikoloji, askeri, hukuki, kolluk sistemi, istihbarat faaliyetleri ve diğer faktörler) söz ettikten sonra en önemli mücadele yöntemlerinin yönetim, demokrasi, hukuk ve sosyal adalet alanlarında olması gerektiğini savunmuştur. Buna göre, kötü bir yönetim, tepkisel şiddetin nedenidir. Demokrasi ise başlı başına terörizmin olmaması için bir garanti

³³ Lutz ve Lutz, s. 281.

³⁴ Ekinci, s. 59.

³⁵ Gus Martin, *Terörizm: Kavramlar ve Kuramlar*, Çev. İhsan Çapcıoğlu ve Bahadır Metin, (İstanbul: Adres Yayınları, 2017), s. 91.

³⁶ Lutz ve Lutz, "Terörizm", s. 281-282.

olmasa da sağlam bir hukuk düzeni ile birleştiğinde terör olaylarını azaltıcı bir etki yapacaktır. Zira insan haklarının ihlali ile terörizm arasında sıkı bir bağ bulunmaktadır. Son olarak halkla ilişkiler, terör mağdurlarının desteklenmesi ve karşı propaganda terörle mücadelede çok önemli bir boyutu temsil etmektedir³⁷.

BM Genel Sekreterliği'nin 2006 tarihli terörizm raporunda devlet kapasitesinin güçlendirilmesinin, hukukun üstünlüğü ve iyi yönetimin, terörist grupların fiziksel temelini yok etmek için gerekli olduğu ve bu nedenle devletlerin kurumsal kapasitesini geliştirmenin küresel terörle mücadele sürecinin temel taşı olması gerektiği savunulmaktadır³⁸. Gerçekten de terörist gruplar kamu otoritesinin, etkili adalet sisteminin ve işleyen polis uygulamalarının olmadığı bir ortamda faaliyet göstermektedir. Bunların aksine fonksiyonları işleyen devletler içinde ise terör örgütlerinin hareketi kısıtlı ve zor olacaktır. Çünkü etkili kurumların varlığı terörist faaliyetlerin önünde bir engel olarak durmaktadır. Bu çıkarım, savunmasız ülkelerdeki devlet kurumlarının güçlendirilmesi halinde hem yerel hem de uluslararası terör tehdidinin önemli ölçüde azalacağı anlamına gelmektedir³⁹.

Bu kapsamda, uluslararası hukuk düzeninin her zamankinden daha karmaşık yapıda olduğu küreselleşme çağında, devlet otoritesinin yokluğunda oluşan problemler göz önünde bulundurulduğunda istikrarlı devletlerin hala uluslararası düzenin istikrarı için en önemli ön koşul olduğu söylenebilir⁴⁰. Ancak uluslararası tehditler doğaları itibarıyla öngörülemez nitelikte olduğundan güvenlik politikaları oluşturma süreci çoğu zaman kusurlu bir süreçtir⁴¹. Bu durumda devletlerin çeşitli menfaatleri için bölgesel güvenliği tehlikeye düşürecek müdahale ve politikalarından uzak durmasının, en azından çatışma durumunda olan devletlerin çöküşüne sebep olacak faaliyetlerden kaçınmasının bölgesel güvenliğin ve istikrarın sağlanması noktasında olumlu etki sağlayacağı söylenebilir.

³⁷ Alex P. Schmid, "Prevention of Terrorism: Towards a Multi-pronged Approach", Root Causes of Terrorism: Myths, Reality and Ways Forward, Ed. Tore Bjorgo, (Oxford: Routledge, 2005), s. 227-230.

³⁸ Aktaran: Edward Newman, "Weak States, State Failure, and Terrorism", Terrorism and Political Violence, C. 19, S. 4, (2007), s. 467.

³⁹ Newman, s. 467.

⁴⁰ Neyire Akpınarlı, The Fragility of the 'Failed State' Paradigm: A Different International Law Perception of the Absence of Effective Government, (Leiden: Brill, 2010), s. 229.

⁴¹ Barry Buzan, İnsanlar Devletler ve Korku, Çev. Ed. Emre Çıtak, (İstanbul: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, 2015), s. 124.

Uluslararası müdahalelerin de çoğu zaman otorite boşluğunda doğan sorunların etkili ve kalıcı çözümü olmadığı görülmektedir. Hatta insan hakları ihlalleri gerekçe gösterilerek yapılan müdahaleler sonucunda yine insan hakları ihlallerine sebep olduğu birçok kez tecrübe edilmiştir. Öyleyse insani müdahaleleri meşrulaştırmak dünyayı daha güvenli bir hale getirmemektedir. Bu noktada sorunun çözümü hukuki, ekonomik ve sosyal bir dizi tedbirin hayata geçirilebilmesine bağlıdır⁴². Bir çözüm olarak insani müdahaleler ve çatışan grupları destekleme faaliyetleri bölgesel güvenliği ve istikrarı sağlamada yeterli olmuyor; dahası daha büyük sorunlara yol açıyorsa bu durumda çatışmaları önlemenin pratik aynı zamanda hukuka uygun yollarının ne olduğu sorusu akla gelecektir.

Terörle mücadele süreçlerinde uygulanan hukuki önlemler uluslararası hukuk kurallarının oluşturulmasına katılma, uluslararası sözleşmeler yapma, ulusal mevzuatta gerekli değişiklikleri ve güncellemeleri yapma, yeterli sayıda mahkeme kurma ve yeterli sayıda hukukçu personel istihdam etme şeklinde bir dizi faaliyetten oluşmaktadır⁴³.

1960'lı yıllarla birlikte siyasi çatışmaların artması, 1970'lerde uluslararası terörizme evrilmesi ve 2001'de yeni bir boyuta ulaşması terörizmin uluslararası hukukun ilgi alanına girmesine neden olmuştur. Terörizmin ve terör suçlarının devletlerin iç hukukuna girmesi de terörizmin uluslararası boyuta ulaşmasıyla birlikte olmuştur. Buna karşın uluslararası hukukta terörizme karşı alınan tedbirler ve antlaşmaların başarılı sonuçlar doğurduğunu iddia etmek güçtür. Bazı devletler terörle mücadele konusunda yükümlülüklerini yerine getirmekte isteksiz davranmış bazı devletler ise suçluların iadesi, siyasi iltica ve faaliyetlerin yasaklaması gibi bazı konularda egemenliklerinden taviz vermemek adına işbirliğiyle bağdaşmayan bir tavır takınmışlardır. Ayrıca uluslararası hukuk metinleri terör suçları ve cezalarıyla alakalı detaylı düzenlemeler içermemektedir⁴⁴. Zira terörizm, doğası itibarıyla ceza hukuku başta olmak üzere büyük oranda devletlerin iç hukukunda düzenlenen bir suç tipi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çeşitli tedbirler içeren terörle mücadele antlaşmaları çoğunlukla terör eylemleri üzerinde yoğunlaşmakta ve terörün tanım ve kapsamıyla ilgili düzenlemeler içermemektedir. Bu metinlerde terörizm tanımının

⁴² Akpınarlı, s. 232-234.

⁴³ Schmid, s. 237.

⁴⁴ Öktem, s. 134-136.

bulunmaması, terörizmin zamana, mekâna ve kişiye bağlı olarak değişen içeriği ve anarşizm, siyasi şiddet ve gerilla savaşı gibi kavramlarla kasıtlı veya kasıtsız olarak karıştırılması terörizmle mücadelenin hukuki safhasını zorlaştırmaktadır. Çünkü terör örgütleri, terörizm tanımının muğlaklığından faydalanarak şiddet eylemlerini arttırmakta ve dahası bazı aktörlerden destek almaya devam etmektedir. Zira bazı aktörler, muhalif veya düşman devletin faaliyetlerini terörizm olarak nitelendirerek menfaat elde etmeye çalışmakta, bazıları ise destekledikleri örgütleri terör örgütü olarak nitelendirmekten kaçınarak bu örgütlere meşruiyet sağlamaya çalışmaktadır. “Birine göre terörist olan ötekine göre özgürlük savaşçısı olabilir” şeklinde sıklıkla ifade edilen bu durum hukukun üstünlüğünün reddi anlamına gelmektedir⁴⁵.

Görüldüğü gibi uluslararası toplum terörizm sorunuyla uğraşan devletlerin bu sorunları uluslararası hukuk çerçevesinde çözebilmesi için gerekli iş birliğini bugüne kadar sağlayamamıştır. Özellikle terör örgütlerinin dış politika aracı olarak kullanılması, terörist faaliyetlerin artmasına ve terörizmin uluslararası güvenlik için her geçen gün daha büyük bir tehdit boyutuna ulaşmasına neden olmaktadır. Terörizm konusundaki yaklaşımların uluslararası hukuk kurallarından daha çok politik çıkarılara dayalı olduğu bu sistemde, devletler terörle mücadele adı altında kontrolsüz ve orantısız güce de başvurabilmektedir. Ayrıca askeri müdahalelere ve terörist faaliyetlere karşı uluslararası toplumun sessiz kalması devletleri terörle mücadele faaliyetlerini iç hukuk kurallarıyla meşru hale getirmeye mecbur bırakmaktadır.

Uluslararası ilişkilerdeki baskın görüşe göre, uluslararası hukuk hegemon devletlerin çıkarlarına aykırı olduğunda görmezden gelinebilmektedir. Bu görüşe göre bir güç aleti olan uluslararası hukuk, çıkar paylaşımı ve güç dengesi olmadığında işlememektedir. Hegemonya kavramı, uluslararası sistemde bir devletin diğerlerine üstünlüğünü ifade etmektedir. Kavram realist düşüncede büyük güçlerin uluslararası düzeni yönetme gücünü açıklamak için kullanılmaktadır. Ancak uluslararası hukuk, “devletlerin eşitliği” ilkesine dayanmaktadır. BM Antlaşması’nın 2/1 maddesi “örgütün bütün üyelerin egemen eşitliği ilkesine dayalı” olduğunu belirtmektedir. Bu açıdan bakıldığında uluslararası hukuk ve hegemonya kavramları uzlaşmamaktadır, çünkü uluslararası hukukun oluşumunda hegemonya etkisi devletlerin iç işlerine karışmama normunun ihlal edilmesi anlamına gelmekte

⁴⁵ Öktem, s. 137.

ve dolayısıyla egemenlik ilkesine aykırılık teşkil etmektedir. Buna rağmen hukukçular dahi bugün uluslararası hukukta güç farklılıklarının etkisini kabul etmektedir. Birleşmiş Milletler'in örgütsel yapısı, bu duruma iyi bir örnektir. Güvenlik Konseyi'nin karar mekanizmasında yer alan II. Dünya Savaşı'nın galip devletlerinin veto yetkisi güç eşitsizliklerinin yasal olarak da kabulü anlamına gelmektedir ki bu durum devletlerin egemen eşitliğine dayalı uluslararası hukuka aykırı görünmektedir. Bu bağlamda, BM Güvenlik Konseyi'nin, beş daimî üyenin siyasi hegemonyasının "yasal temeli" olarak hizmet ettiği ifade edilmektedir⁴⁶.

Günümüzde de ABD'nin uluslararası teröre destek verdiği kanısında olduğu kişi ve kuruluşlar hakkında BM Güvenlik Konseyi aracılığıyla malvarlıklarının dondurulması yönünde kararlar çıkarılmaktadır. Bir mahkeme kararı veya başka bir delile ihtiyaç duyulmadan hazırlanan listelerin hukuk dışı bir yöntemle karara bağlandığı ve ABD'nin talimatı ile oluşturulduğu iddia edilmektedir⁴⁷. Gerçekten de ABD, özellikle 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra kendi norm tercihlerini tüm devletler için bağlayıcı hukuka dönüştürme noktasında başarılı olmuştur. Söz konusu saldırılardan sonra uluslararası hukukta alınan bir dizi karar ve imzalanan sözleşmeler, BM Antlaşması'nın tanıdığı meşru müdafaa hakkının terör saldırılarını da kapsayacak şekilde yorumlanması ve terör eylemleriyle bağlantılı devletlerin de uluslararası hukuk açısından sorumlu tutulması en önemli görülen değişimlerden⁴⁸. Bu durumda çoğu devlette hukuki önlemlerin terörle mücadele sürecinde taşıdığı kilit rol iç hukuk kuralları boyutuyla öne çıkmaktadır.

Terörizmle mücadelede ulusla düzeyde alınan hukuki tedbirler, diğer tüm mücadele yöntemlerini kapsayıcı gözükmemektedir. Çünkü hukukun üstünlüğü ilkesinin hakim olduğu bir devletin teröre karşı aldığı askeri, siyasi, sosyolojik, ekonomik, kültürel vs. tedbirlerin tamamının hukuki temelini bulunması gerekir. Zira devletleri terör örgütlerinden ayıran temel husus hukuka bağlılık ve meşruiyettir. Bu açıdan bakıldığında hukuki tedbirlerin diğer terörle mücadele yöntemlerinin ön şartı ve şemsiyesi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

⁴⁶ Müge Kınacıoğlu, "War on Terror and Hegemony: International Law Making Regarding Terrorism After 9/11", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, C. 8, S. 32, (2012), s. 68-72.

⁴⁷ Özgenç, 2006, s. 25-26.

⁴⁸ Kınacıoğlu, s. 81.

Ancak hukuk, güvenlik çalışmalarında çoğu zaman önemi anlaşılmayan ve göz ardı edilen bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır⁴⁹. Avrupa ile Ortadoğu'yu bağlayan Türkiye gibi önemli stratejik konuma sahip bir ülkede iç ve dış tehditlerin sürekli bir olasılık olduğu⁵⁰ göz önünde bulundurulduğunda terörle mücadele faaliyetleri başta olmak üzere güvenlik politikalarının yürütülmesinde iç hukuk kurallarının üstlendiği kritik rol daha net anlaşılabilir. Hafizoğulları ve Kurşun'un konu ile ilgili olarak, *“terörün Türk toplumunun demokratik yaşam tarzının ve uygarlığının acımasız düşmanı olduğu, Anayasa'nın 14'üncü maddesi çerçevesinde devletin terörizme karşı ivedilikle tedbir alması gerektiği ve terörün yok edilmesinin ancak demokratik hukuk devleti ilkesi çerçevesinde alınacak hukuki tedbirlerle mümkün olacağı”* yönündeki tespitleri⁵¹ dikkate değerdir. Gerçekten de teröre karşı koyma isteğinin yok olduğu durumlarda hukuk devletinin çöküşü başlamış demektir. Bu nedenle varlığını korumak isteyen bir hukuk devleti ulusal güvenliğe, kamu düzenine ve toplumsal barışa yönelik diğer tehditler gibi terörizme karşı da etkili bir mücadele yürütmek ve gerekli hukuki düzenlemeleri yürürlüğe koymak zorundadır⁵².

Hukuk, yalnızca meşru bir amaca yönelik olarak kurulan ve meşru yöntemleri benimseyen organizasyonları örgütlenme özgürlüğü bağlamında görmektedir. Amacı, yöntemi veya faaliyetleri meşru olmayan örgütlere hukuk düzeninin müsaade etmesi mümkün değildir. Bu noktada devlet organlarının örgütler üzerinde gözetim faaliyeti yürüterek bu örgüt mensuplarının amaçlarını ve faaliyetlerini denetlemesi gerekmektedir. Etkin bir denetim mekanizmasının bulunmaması örgütlerin yasadışı faaliyetler yürütmesine ve suç işlemesine zemin oluşturabilmektedir. Özellikle terör örgütlerinin faaliyetlerini gizlilik içerisinde yürüttükleri düşünüldüğünde devletin denetim ve gözetim yükümlülüğünü yerine getirmemesi hukuk düzeni ve toplum barışı açısından telafisi güç kayıplara neden olabilmektedir⁵³.

⁴⁹ Sadi Çaycı, “Türkiye'nin Milli Güvenliği”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 65, S. 4, (2016), s. 3336.

⁵⁰ Buzan, s. 105.

⁵¹ Hafizoğulları ve Kurşun, s. 55.

⁵² İbrahim Kaplan, “Demokrasi, Hukuk, Otorite”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, C. 49, S. 1, (1994), s. 271.

⁵³ İzzet Özgenç, Suç Örgütleri, (Ankara: Seçkin Yayınları, 2018), s. 78-79.

B. Terörizmle Mücadele Mevzuatı

Terörizmle mücadele konusundaki yasal düzenlemeler; terörizme karşı kuvvet kullanma, terörist faaliyetlerin önlenmesi, terör örgütü mensuplarının cezalandırılması, terörizmin etkisinden toplumun korunması ve terörist faaliyetler sonucunda zarar görenlerin zararlarının tazmin edilmesi gibi birçok alanı kapsayabilmektedir.

Terörist faaliyetler tüm modern devletlerde suç olarak görüldüğünden doğal olarak ceza hukukunun kapsamına girmektedir. Terör suçları kimi ülkelerde özel bir kanunla düzenlenirken kimi ülkelerde ise genel ceza kanununda yer almaktadır. Örneğin, ABD, İngiltere, Avustralya ve Kanada'da ayrı bir terörle mücadele kanunu varken; Fransa, Almanya, Belçika, İspanya ve İtalya'da terörizm diğer suçlarla beraber ceza kanununda düzenlenmektedir⁵⁴.

Dünyadaki ulusal hukuk düzenlemelerine bakıldığında 1970'lerden sonra geliştirilen terörle mücadele mevzuatlarında genellikle Anglo-Sakson ve Kıta Avrupası modeli iki farklı eğilimin olduğu belirtilmektedir. ABD ve Birleşik Krallık'ın temsil ettiği Anglo-Sakson modelinde terörizmin olağan hukuk sisteminin dışında özel kurullarla düzenlendiği; Fransa'nın öncülük ettiği Kıta Avrupası modelinde ise terörizm suçlarının olağan hukuk sistemi içerisinde düzenlendiği göze çarpmaktadır⁵⁵.

Suç Örgütlerinin bir türü olan terör örgütlerinin ülkemizdeki varlığı ve terör kaynaklı şiddet eylemlerinin uzun yıllar boyunca devam etmesi Türkiye'de terörle mücadeleye yönelik özel bir kanun ihtiyacı doğurmuştur. Nitekim Türk hukukunda terör suçları uzunca bir süre 765 sayılı Türk Ceza Kanunu hükümleriyle düzenlenirken, 1991 yılında 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu (TMK) ile özel düzenlemeye gidilmiştir.

Kanunun sistematüğinden kısaca bahsetmek gerekirse, TMK'nın 1'inci maddesinde terör tanımı, 2'nci maddesinde terör suçlusu, 3'üncü ve 4'üncü maddesinde terör suçları, 5'inci maddesinde terör suçlarındaki ceza artırımı, 6'ncı maddesinde terörizm lehine açıklama ve yayma suçları, 7'nci maddesinde propaganda suçu ve terör örgütü bağlantılı diğer suçlar, 19'uncu maddesinde terörle mücadelede ödüllendirme, 21 ve 22'nci maddelerinde ise

⁵⁴ Faruk Turinay, "Ceza Hukukunda Terör Örgütü Kavramı", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 116, (2015), s. 43-44; Hikmet Sami Türk, Terörizmle Mücadelenin Hukuki Boyutları, (Ankara: Yetkin Yayınları, 2012), s. 254-268.

⁵⁵ Turinay, (2018), s. 129.

terör eylemlerinden zarar görenlere yapılacak yardımlar düzenlenmiştir⁵⁶. Terör eylemleri veya terörle mücadele kapsamında yürütülen faaliyetler nedeniyle maddi zarara uğrayan kişilerin zararlarının karşılanmasına ilişkin esas ve usuller ayrıca 5233 sayılı Kanun'da düzenlenmiştir⁵⁷.

Terör örgütü kurma, yönetme ve bu örgüte üye olma suçları 2006 yılına kadar doğrudan TMK'nın 7'nci maddesi kapsamında cezalandırılmaktayken; 2006 yılında yapılan değişiklikle, TMK, terör örgütü suçlarına bizzat ceza vermemekte, genel kanun niteliği taşıyan Türk Ceza Kanunu (TCK)'nun 314'üncü maddesine atıfta bulunmaktadır⁵⁸. Ayrıca Türk hukuk sistematigi içerisinde değerlendirildiğinde, terör suçunun bağımsız bir suç olmadığı, birtakım suçların belirli yöntem ve amaçlar içerisinde işlenmesi halinde oluşan bir suç kategorisi olarak düzenlendiği söylenebilir⁵⁹.

Terörizme finans sağlama suçu ise örgüt hiyerarşisine dahil olmamakla birlikte terör örgütlerine bilerek ve isteyerek yardım etme suçunun özel olarak düzenlenmiş halidir. Nitekim terör örgütlerine fon sağlama eylemleri 765 sayılı eski Türk Ceza Kanunu'nun 169'uncu maddesinde örgüte yardım etme suçu kapsamında değerlendirilmekteydi⁶⁰.

Terörizmin finansmanına yönelik olarak Türk hukukunda ilk özel düzenleme Terörle Mücadele Kanunu'nun 8'inci maddesinde 2006 yılında yapılan değişiklikle yapılmıştır. Anılan maddede terörizme finans sağlayan kişilerin terör örgütü üyesi olarak cezalandırılması öngörülmekteydi⁶¹.

1999 tarihli Terörizmin Finansmanının Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme⁶² ve BM Güvenlik Konseyi'nin terörün finansmanıyla mücadele mücadeleye ilişkin kararların uygulanması ve bu kapsamdaki malvarlıklarının dondurulmasına ilişkin usul ve esasları belirlemek ve terörizmin finansmanı suçunu düzenlemek amacıyla 6415 Sayılı Terörizmin Finansmanının

⁵⁶ 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu, RG, 12.04.1991, S. 20843 (Mükerrer).

⁵⁷ 5233 sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkında Kanun, RG, 27.07.2004, S. 25535.

⁵⁸ 5532 sayılı Kanun, RG, 18.07.2006, S. 26232.

⁵⁹ Turinay, (2015), s. 48.

⁶⁰ Nurullah Bodur ve Eshat Özkul, Uygulamada Terör Örgütü ve Terör Suçları, (Ankara: Seçkin Yayınları, 2022), s. 235

⁶¹ Turinay, (2018), s. 256.

⁶² BM Genel Kurulunda 9 Aralık 1999 tarihinde kabul edilen ve 2001/1373 sayılı karar ile yürürlüğe giren Terörün Finansmanının Önlenmesine Dair Sözleşme Türkiye tarafından 27 Eylül 2001 tarihinde imzalanmıştır. RG, 01.04.2002, S. 24713.

Önlenmesi Hakkında Kanun kabul edilmiştir⁶³. Bu düzenlemeyle TMK kapsamındaki terör suçlarıyla birlikte, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerde yasaklanan suçlar ve herhangi bir devlete veya uluslararası kuruluşa karşı işlenen terör suçlarına fon sağlamak ve kaynak toplamanın terörizmin finansmanı suçunu oluşturduğu kabul edilmiştir. 6415 sayılı Kanunun kabul edilmesiyle Terörle Mücadele Kanunu'nun 8'inci maddesi ilga edilmiştir⁶⁴.

Kanun 5'inci maddesinde BM Güvenlik Konseyi kararlarıyla listelenen kişi, kuruluş ve organizasyonların tasarruflarındaki malvarlıklarının dondurulmasına ilişkin kararların Cumhurbaşkanı kararıyla (eskiden Bakanlar Kurulu Kararı) Resmî Gazete'de yayımlanmasını öngörmüştür. Bu kapsamda Bakanlar Kurulu'nun 30/09/2013 tarihli 2013/5428 sayılı kararıyla malvarlığı dondurulacak kişi, kuruluş ve organizasyonların listesi yayımlanmış, söz konusu liste en son 25/01/2022 tarihli 5131 sayılı Cumhurbaşkanı kararıyla güncellenmiştir⁶⁵.

Kanunun 6'ncı maddesinde ayrıca bir yabancı devlet hükümeti tarafından bir kişi, kuruluş veya organizasyonun tasarrufunda bulunan malvarlığının dondurulmasına ilişkin olarak Türkiye'den talepte bulunulması hâlinde, Değerlendirme Komisyonunca değerlendirilen taleplerin Cumhurbaşkanı tarafından karara bağlanacağı öngörülmüştür. Bu hususta en son 22 Mart 2022 tarihli ve 5347 sayılı Cumhurbaşkanı kararı⁶⁶ ile malvarlığı dondurulması kararı verilmiş ve bu karar 9 Aralık 2022 tarihli ve sayılı 6497 sayılı Cumhurbaşkanı kararı⁶⁷ ile güncellenmiştir.

⁶³ 6415 sayılı Kanun'un bir diğer kabul edilme sebebi de TMK'da yalnızca Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne karşı yönelen eylemlerin terörizm kapsamında değerlendirilmesi, bununla birlikte BMGK kararlarının taraf devletlere ilave yükümlülükler yüklemesi ve TMK'nın terörizm tanımı itibarıyla bu yükümlülükleri karşılayamamasıdır. Bkz. Bodur ve Özkul, s. 235.

⁶⁴ 6415 sayılı Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Hakkında Kanun, RG, 16.02.2013, S. 28561.

⁶⁵ RG, 26.01.2022, S. 31731. Malvarlıklarının dondurulmasına ilişkin kararlar için bkz. <https://masak.hmb.gov.tr/bkk-ile-malvarliklari-dondurulanlar> (Erişim: 24.12.2022).

⁶⁶ RG, 23.03.2022, S. 31787.

⁶⁷ RG, 10.12.2022, S. 32039.

C. Terörün Yasal Tanımı

Her ne kadar uluslararası hukukta genel kabul gören bir terör ve terör örgütü tanımı bulunmasa da terörle mücadele ettiği iddiasında olan bir hukuk devletinden beklenen iç hukuk kurallarını terörle mücadelenin gereklerine göre düzenlemesi ve terör/terör örgütü gibi kavramların tanımını ve tespitini yasal zeminde net bir şekilde belirlemesidir⁶⁸.

Uygulamada devletler terörle mücadele mevzuatlarında veya ceza yasalarında doğrudan terör örgütü kavramını tanımlama yoluna gidebilmektedir. Bir başka ve daha yaygın olan uygulama ise terör suçlarının yasalarda tanımlanması ve tanımlanan suçların işlenmesi halinde terör örgütünün varlığının kabul edilmesidir. Örneğin Fransız Ceza Kanunu'nda terör eylemlerinin tanımıyla yetinilmiş⁶⁹, Birleşik Krallık Terörizm Kanunu'nda terörizm ve terörist tanımlarına da yer verilmiş⁷⁰, Belçika Ceza Kanunu'nda terör ve terör örgütü kavramları ayrıca tanımlanmış⁷¹, ABD Terörizmi Önleme Kanunu'nda ise uluslararası terörizm ve ülke içi terörizm tanımlarına ayrıca yer verilmiştir⁷².

Türk hukukunda bir organizasyonun terör örgütü olarak kabul edilebilmesi için Terörle Mücadele Kanunu'nda yer alan “terörizm” şartlarının ve TCK'nın 220'nci maddesinde düzenlenen “örgüt varlığı” şartlarının birlikte gerçekleşmesi gerekmektedir⁷³. Dolayısıyla terör örgütü olarak tanıma işlemleri terör ve terör örgütü tanımlarıyla yakından ilişkilidir. Özellikle Türk hukukundaki gibi terörizmin örgüt unsuru ile tanımlandığı sistemlerde terör örgütünün yasal tanımının yapılmış olması terörizm suçlarının takibi açısından büyük önem arz etmektedir.

Terör kavramı, Terörle Mücadele Kanunu'nun 1'inci maddesinde “*Cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasî, hukukî, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış*

⁶⁸ Boz, s. 179.

⁶⁹ Türk, s. 8.

⁷⁰ Türk, s. 11.

⁷¹ Turinay, (2015), s. 56.

⁷² Türk, s. 21.

⁷³ Bodur ve Özkul, s. 41.

güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemler” şeklinde tanımlanmıştır.

Ancak kanunda tanımlanan kavramın terör değil terörizm olduğu görülmektedir. Hatırlanacağı üzere terör ile terörizm aynı anlama gelmemektedir. Terör kavramı siyasi amaç taşımaya da toplumda panik ve korku yaratan, kamu düzenini bozan eylemler için kullanılabilir⁷⁴. Terörizm bu noktada sistematik olması ve siyasi amaç taşımaya hasebiyle terörden ayrılmaktadır.

Kanundaki tanımdan yola çıkarak terörizmin, Türk hukukunda, Anayasa ile oluşturulan demokratik düzeni yıkmaya çalışan ve bir ideolojinin veya mağdur edildiği iddia edilen bir grubun savunucusu olarak türeyen veya türetilen örgütlü şiddet hareketlerini ifade ettiği söylenebilir⁷⁵.

Terörle Mücadele Kanunu’nda terörizm, amaç, yöntem ve hukuki nitelik unsurlarının yanında örgüt unsuru da kullanılarak tanımlanmaktadır. Diğer bir deyişle bir terör eyleminden veya teröristten bahsetmek için bir terör örgütünün varlığı olmazsa olmaz şart olarak öngörülmüştür⁷⁶. “Örgütsüz terörizm olmaz” şeklinde ifade edebileceğimiz bu kurala göre amacı, saiki, yöntemi ne şekilde olursa olsun terör örgütü bağlantısı olmayan bir eylemin Türk hukukunda terör eylemi olarak değerlendirilmesi mümkün değildir.

2006 yılında yapılan kanun değişikliğinden önce TMK’nın 1’inci maddesinin 2’nci fıkrasında terör örgütü tanımı yer almaktaydı. Buna göre “İki veya daha fazla kimsenin birinci fıkrada yazılı terör suçunu işlemek amacıyla birleşmesi halinde...” terör örgütü meydana gelmiş sayılmaktaydı. Maddenin, terör örgütü tanımını içeren ikinci ve üçüncü fıkrası 2006 yılında yapılan değişiklikle yürürlükten kaldırılmıştır⁷⁷. Örgüt kavramının tanımının TCK’da düzenlenmiş olması gerekçe gösterilerek yapılan değişiklikle birlikte, Türk hukukunda “terör örgütü” kavramına pozitif hukuki temel sağlayan hükümler yürürlükten kalkmıştır⁷⁸. Suç örgütü tanımı TCK’nın 220’nci maddesinde⁷⁹ tanımlanmış olmakla birlikte terör örgütü tanımının atıfla da

⁷⁴ Bodur ve Özkul, s. 38.

⁷⁵ Hafizoğulları ve Kurşun, s. 48.

⁷⁶ Türk, s. 7; Turinay, (2018), s. 197.

⁷⁷ 5532 sayılı Kanun, RG, 18.07.2006, S. 26232.

⁷⁸ Turinay, (2015), s. 62.

⁷⁹ Kanunun “Suç işlemek amacıyla örgüt kurma” başlıklı 220’nci maddesi şu şekildedir:
(1) “Kanunun suç saydığı fiilleri işlemek amacıyla örgüt kuranlar veya yönetenler,

olsa spesifik olarak düzenlendiği önceki düzenlemenin daha isabetli olduğu söylenebilir.⁸⁰

Terörle Mücadele Kanunu'nun "terör örgütleri" başlıklı 7'nci maddesinde *cebir ve şiddet kullanılarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemleriyle, 1'inci maddede belirtilen amaçlara yönelik olarak suç işlemek üzere, terör örgütü kuranlar, yönetenler ve bu örgüte üye olanların Türk Ceza Kanunu'nun 314'üncü maddesi hükümlerine göre cezalandırılacağı* düzenlenmiştir. Terör örgütünün yasal tanımı hakkında çıkarım yapılabilecek 7'nci maddede terör amaçlı örgütlenme suçunun da Kanunun 1'inci maddesinde yer alan terör tanımına atıfta bulunularak düzenlediği görülmektedir.

Kanun koyucunun terör amaçlı örgütlenme suçunu düzenlerken terör tanımına atıfta bulunması, bir yandan da terör tanımında terör örgütünü zorunlu unsur olarak düzenlemiş olması kafa karışıklığına neden olmaktadır. Turinay bu noktada, kanun maddelerinin birbirlerine atıf yapacak şekilde düzenlenmesinin gayet normal olduğunu ancak iki maddenin karşılıklı olarak birbirine atıfta bulunarak düzenlenmesinin genel norm – özel norm ilişkisinin kurulmasını imkânsız kıldığını ve belirsizliğe yol açtığını ifade ederek TMK'nın 7'nci maddesini kanun yapma tekniği açısından eleştirmektedir⁸¹.

Yazara göre sorunun çözümü -mevcut sistematik korunacaksa- 7'nci madde hükmünün daha açık bir şekilde düzenlenmesidir. Daha kesin bir çözüm içinse örgütlenme suçlarının mevzuatta bağımsız olarak düzenlenmesi, dolayısıyla terör amaçlı örgütlenme suçunun da kanunun ilk halinde olduğu gibi unsurları ve özellikleri itibarıyla 7'nci maddede kapsamlı şekilde düzenlenmesi gerekmektedir⁸². Bizce de örgüt suçlarının ayrı ayrı düzenlenerek iç içe geçen karmaşık yapısının çözülmesi uygun olacaktır.

örgütün yapısı, sahip bulunduğu üye sayısı ile araç ve gereç bakımından amaç suçları işlemeye elverişli olması halinde, dört yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Ancak, örgütün varlığı için üye sayısının en az üç kişi olması gerekir. (...)

⁸⁰ Aksi yönde, Türk ceza hukuku sistematğinde üçlü örgüt tanımlamasının keyfi uygulamalara sebebiyet vermesi nedeniyle anılan değişikliğiyle TCK'nın 220 ve 314'üncü maddelerine işlerlik kazandırılmasının amaçlandığı yönündeki görüş için bkz. Özgenç, (2006), s. 63.

⁸¹ Turinay, (2018), s. 200-201.

⁸² Turinay, (2018), s. 207.

2006 yılında yapılan değişiklikten önce iki veya daha fazla kişiden oluşabilen terör örgütü, Terörle Mücadele Kanunu'nun 7'nci maddesinin TCK'nın 314'üncü maddesine, bu maddenin de aynı kanunun 220'nci maddesine atıf yapması sebebiyle, en az üç kişiden oluşabilmektedir⁸³. Terör örgütünün amaçları ile genel suç örgütünün amaçları farklı olduğundan üye sayısı, sahip olunan araç gereçler ve diğer elverişlilik ölçütleri ayrıca değerlendirilmelidir. Her ne kadar terör örgütlerinin güçlü yapılanmalara sahip olması zorunlu olarak görülse de terör örgütün iki kişi tarafından da kurulabileceği gerçeği göz önünde bulundurulduğunda söz konusu değişikliğin işlevsel olmadığı söylenebilir.

Yukarıdaki açıklamalar ışığında Türk hukukunda terör örgütünün varlığından söz edebilmek için yöntem, amaç, araç, elverişlilik ve üye sayısı olmak üzere beş temel koşul olduğu görülmektedir. Buna göre yöntem olarak cebir ve şiddet kullanan, amaç olarak siyasi hedefler belirleyen, araç olarak silah kullanan, elverişlilik açısından güçlü bir yapılanmaya sahip olan ve nihayetinde üye sayısı olarak en az üç kişiden oluşan örgütler, terör örgütleri olarak nitelendirilebilir⁸⁴.

Terörle Mücadele Kanunu'nun terör tanımından hareketle terör örgütü kavramını "*üç veya daha fazla kimsenin korkutma, baskılama, yıldırma veya tehdit etme yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen cumhuriyetin niteliklerini değiştirmek, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, devletin ulusal güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir araya gelerek oluşturdukları silahlı organizasyon*" şeklinde tanımlamamız mümkündür.

Bu kapsamda terör ve terör örgütü kavramlarına Türk hukukunda çizilen yasal çerçeveye üç temel eleştiri yöneltilebilir. Bunlardan ilki terör örgütü tanımını içeren hükümlerin yürürlükten kaldırılmış olması ve tanımın doğrudan yapılmamış olmasıyla ilgilidir.

Mevcut haliyle TMK'nın terör örgütü ile ilgili düzenlemesi ile TCK'nın silahlı örgüt ve suç örgütü ile ilgili düzenlemeleri barındırdıkları ortak unsurlar sebebiyle karışıklığa neden olmaktadır⁸⁵. Bu bağlamda terör tanımıyla ve TCK'da yer alan örgüt tanımına atıf yapmakla yetinen kanunun,

⁸³ Bodur ve Özkul, s. 42; Turinay, (2015), s. 80.

⁸⁴ Ahmet Cemal Ruhi, TCK ve TMK Çerçevesinde Terör Örgütleri, Terör Suçları ve Örgütlü Suçlar, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2018), s. 49-53.

⁸⁵ Turinay, (2015), s. 75.

terör örgütü kavramının tanımlanmasını oldukça zorlaştırdığı görülmektedir. Zira yapılan değişikliklere rağmen terör örgütü, silahlı örgüt ve suç örgütü kavramlarının iç içe geçen yapısı çözülememiştir.

İkinci olarak Türkiye Cumhuriyeti'ni hedef alan fiillerin terörizm olarak tanımlanıp uluslararası örgütlerin veya Türkiye'nin diplomatik ilişki içinde bulunduğu devletlerin güvenliğine karşı işlenen suçların terör eylemi olarak nitelendirilmemesi eleştirilmektedir⁸⁶. Gerçekten de Türkiye'nin güvenliğiyle yakından ilgili ülkeler düşünüldüğünde, sözgelimi Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni hedef alan bir örgütün terör örgütü olarak değerlendirilememesi bir sorun alanı olarak ortaya çıkmaktadır⁸⁷.

Üçüncü olarak ise terör amacıyla işlenen suçların birçoğunun örgütsel bağlantısı olmayan kişi veya kişilerce işlenmesinin mümkün olduğu gerekçe gösterilerek terör eylemleri için örgüt mensubu olma şartının koyulmuş olması ve bireysel terör eylemlerinin TMK'nın kapsamı dışında bırakılmış olması eleştirilmektedir⁸⁸. Örneğin Fransa Ceza Kanunu'nda birçok Kıta Avrupası ülkesinde olduğu gibi bireysel faaliyetler terörizm kapsamına dahil edilmiştir. Benzer şekilde Belçika Ceza Kanunu'nda da terör suçlarında bireysel veya örgütlü şekilde bir ayırım benimsenmemiş ve örgüt bağı terör suçları için şart olarak düzenlenmemiştir⁸⁹.

Bununla birlikte anayasal düzene, devletin güvenliğine ve kamu düzenine karşı yürütülen faaliyetlerin ancak bir örgüt yapılanması çerçevesinde yürütülmesinin mümkün olduğu gerekçesiyle terör suçlarının örgüt olmadan iştirak halinde veya bireysel olarak işlenmelerine imkân olmadığı ifade edilmektedir⁹⁰. Türkiye'de de zaman zaman bireysel terör eylemlerinin varlığından söz edilse de genellikle toplumun belirli bir kesiminin harekete geçmesi ve şiddet eylemlerine başvurusuyla başlayan terörizm, tarihsel süreç içerisinde değerlendirildiğinde daima örgütlü bir suç olarak karşımıza çıkmaktadır⁹¹. Gerçekten de terörizmin geçmişi ve terör

⁸⁶ Özgenç, (2006), s. 23.

⁸⁷ 20 Temmuz 1974 tarihinde Türk Silahlı Kuvvetleri'nin başlattığı Kıbrıs Barış Harekati'nin nedenlerini oluşturan olaylar zincirinde EOKA adlı silahlı örgütün şiddet eylemlerini unutmamak gerekir. Bu konuda detaylı bilgiler için bkz. Ali Denizli, "Kıbrıs'ta Yunan Terör Örgütü EOKA ve Katliamları", Uluslararası Eğitim ve Tarih Araştırmaları Dergisi, S. 2, (2020), s. 1-25.

⁸⁸ Türk, s. 7.

⁸⁹ Turinay, (2015), s. 44.

⁹⁰ Ersan Şen, Suç Örgütü, (İstanbul: Yargın Hukuk Yayınları, 2013), s. 131

⁹¹ Hafizoğulları ve Kurşun, s. 53.

örgütlerinin tabiatı göz önünde bulundurulduğunda terörizm ile örgütlü suçluluk kavramlarının örtüştüğü görülmektedir. Bu açıdan literatürde “yalnız kurt eylemleri” olarak tabir edilen bireysel terör eylemlerinin terör suçları kapsamına alınmasının terörle mücadele sürecine yapacağı etki belirsizliğini korumaktadır. Bu kapsamda bahse konu eleştirilere karşılık TMK’nın “*Terör örgütüne mensup olmasa dahi örgüt adına suç işleyenlerin terör suçlusı sayılacağını*” düzenleyen 2’nci madde hükmünün yeterli olduğunu ve bu doğrultuda kanun koyucunun, örgütlü yapılanmayı terör suçları için şart koştuğu düzenlemenin isabetli olduğunu söyleyebiliriz.

III. TERÖR ÖRGÜTLERİNİN HUKUKEN TESPİTİ

A. Uluslararası Hukukta Terör Örgütlerinin Tespiti

Uluslararası hukukta devletlerin üzerinde uzlaştığı ortak bir terörizm tanımı ve terör örgütü listesi bulunmadığından devlet dışı silahlı aktörlerden hangilerinin terör örgütü olduğu çoğunlukla devletlerin iç hukukuyla belirlenmektedir. Bunun dışında uluslararası örgütler de terör örgütü listesi yayımlayabilmekte veya bir örgütün terör örgütü olduğunu kararlarında belirtebilmektedir. Bu başlıkta belli başlı uluslararası örgütlerin terör örgütü belirleme yöntemleri incelenecektir.

1. Birleşmiş Milletler Kararları

II. Dünya Savaşından sonra uluslararası barış ve güvenliği korumak için 51 ülke tarafından 26 Haziran 1945’te imzalanan Birleşmiş Milletler Antlaşması⁹² “Uluslararası Terörizmin Ortadan Kaldırılmasına Yönelik Tedbirler” başlığı altında birçok karar almış, bildiri yayınlamış ve bu doğrultuda imzalanan sözleşmelere öncülük etmiştir. BM Genel Kurulu ve Güvenlik Konseyi’nin terörizmle mücadele adına aldığı kararlarda özetle terörizm eylemlerinin BM temel ilkelerini ağır bir şekilde ihlal eden eylemler olduğu, ne şekilde olursa olsun tüm terörizm eylem ve yöntemlerinin suç sayıldığı, terörist faaliyetlerin hiçbir suretle haklı görülemeyeceği, terörizme karşı tüm devletlerin somut tedbirler alması gerektiği ve üye devletlerin diğer devletlerdeki terörist eylemleri desteklemekten kaçınması gerektiği vurgulanmıştır⁹³.

⁹² Birleşmiş Milletler Antlaşması’nın tam metni için bkz. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/2212020141836bm_01.pdf (Erişim: 23.11.2022).

⁹³ BM Genel Kurul’un 1994 tarihli ve 49/60 sayılı kararı, 1996 tarihli ve 51/210 sayılı kararı, BM Güvenlik Konseyi’nin 1999/1269 sayılı kararı, 2001/1368 ve 2001/1373

BM Güvenlik Konseyi'nin 1999/1267, 2011/1989 ve 2015/2253 sayılı kararları doğrultusunda El Kaide ve DEAŞ ile bağlantılı kişi ve kurumların listesi BM tarafından yayınlanmaktadır. BM'ye üye devletlerce, listelenen kişi veya gruplara karşı mal varlıklarının dondurulması, silah ambargosu uygulanması ve seyahat yasağı getirilmesi şeklinde üç temel yaptırım uygulanması öngörülmektedir. Bu yaptırımlar ilk olarak 1999/1267 sayılı kararla Taliban'ın mal varlıklarının dondurulması ve hava ambargosu uygulanması için kabul edilmiştir. Ardından 2011/1989 sayılı kararla El Kaide ile bağlantılı kişi ve gruplar ayrı bir liste ile yayınlanmış ve benzer yaptırımlar bu kişi ve gruplar için de öngörülmüştür. Son olarak 2015/2253 sayılı karar ile BM Güvenlik Konseyi Komitesi listeye DEAŞ ile bağlantılı kişi ve gruplar da eklenmiş ve bu liste "İŞİD/DEAŞ ve El Kaide Yaptırım Listesi" olarak anılmaya başlanmıştır. Üye devletler tarafından yaptırım listesine eklenmesi talep edilen kişi veya gruplar hakkında BM Güvenlik Konseyi üyelerinden oluşan Yaptırım Komitesi tarafından değerlendirilmekte ve kararlar oybirliğiyle alınmaktadır⁹⁴. Halihazırda 258 kişi ve 87 kuruluşun adını içeren ve en son 17 Ocak 2022 tarihinde güncellenen yaptırım listesine ekleme veya çıkarma öngören kararlar gerekçesiyle birlikte BMGK'nın resmî sitesinde yayınlanmaktadır⁹⁵.

BM'nin terör yaptırım kararları El Kaide ve DEAŞ ile sınırlı değildir. Örneğin Güvenlik Konseyi'nin Somali'yle ilgili aldığı 2008/1844 sayılı kararıyla El Şebap örgütü yaptırım listesine alınmıştır. Benzer şekilde Konsey'in Orta Afrika Cumhuriyeti ile ilgili aldığı 2016/2262 sayılı kararı ile Lord'un Direniş Ordusu (LRA) örgütü de yaptırım listesine dahil edilmiştir. Nitekim BM'nin güncel terör yaptırım listesinde yüze yakın örgüt bulunmaktadır⁹⁶. Yaptırım uygulanan kişi ve grupların toplu listesi de Konsolide Liste olarak ayrıca yayınlanmaktadır⁹⁷.

sayılı kararları, 2011/1989 sayılı kararı bunlardan öne çıkanlardır. Kararların İngilizce ve Türkçe metinleri için bkz. Türk, s. 34-64.

⁹⁴ <https://www.un.org/securitycouncil/sanctions/1267> (Erişim: 21.12.2022).

⁹⁵ https://www.un.org/securitycouncil/sanctions/1267/aq_sanctions_list/summaries (Erişim: 21.12.2022).

⁹⁶ BMGK Yaptırım listelerinin tamamı ve yaptırım gerekçelerinin özeti için Konsey'in resmî sitesine bakılabilir. <https://www.un.org/securitycouncil/sanctions/narrative-summaries> (Erişim: 21.12.2022).

⁹⁷ United Nations Security Council Consolidated List, <https://www.un.org/securitycouncil/content/un-sc-consolidated-list> (Erişim: 21.12.2022).

BM Antlaşmasının 25'inci maddesi⁹⁸ gereğince bu kararlar tüm üye devletler için bağlayıcıdır. Dolayısıyla BM'ye üye her devlet bu kararların iç hukuk açısından uygulanması için gerekli tedbirlerin alınmasından sorumludur. Ancak yine de bu kararların devletlerin iç hukukunda mali ve idari yaptırımlar dışında hukuki sonuç doğuracağını iddia etmek güçtür. Esasen bu kararlar, listelenen kişi ve kuruluşlara karşı yalnızca ekonomik ve idari birtakım yaptırımlar öngördüğünden bu kararları terör örgütlerinin hukukten tespit edilmesini sağlayan bir araç olarak görmek yerinde olmayacaktır. Kaldı ki terörizm, en başta bir kriminal vaka olarak ceza hukukunun alanına girmektedir ve terör suçunun oluşup oluşmadığı ceza yargılamaları sonucunda tespit edilmektedir. Terörizmle mücadele finans kaynaklarının engellenmesiyle birlikte askeri, adli, ve idari birçok önleme faaliyetini içerdiğinden bu listelere iç hukuk açısından hukuki sonuç bağlamak, dahası bununla yetinmek yerinde olmayacaktır. Aşağıda detaylıca izah edileceği gibi devletlerin terörle mücadele konusundaki uygulamaları birbirinden farklı yasal temellere dayanmaktadır.

2. Avrupa Birliği Kararları

Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun devamı olarak 1992 tarihli Maastricht Antlaşması ile kurulan, günümüzde 27 üyesi bulunan ve Türkiye'nin 1999 yılından itibaren aday statüsünde olduğu Avrupa Birliği (AB), 11 Eylül saldırılarından hemen sonra 21 Eylül 2001 tarihinde terörizmle mücadele konusunda iş birliğini arttırmak ve uluslararası hukuk kurallarını geliştirmek amacıyla Terörle Mücadele Eylem Planı'nı açıklamıştır. Ardından 12 Aralık 2003'te yapılan Brüksel Zirvesi'nde; terörizm başta olmak üzere kitle imha silahlarının, silahlı çatışmaların ve başarısız devletlerin tehdit olarak sayıldığı, Avrupa ülkelerinin terörizm için hedef olduğu ve terörizme karşı ortak bir tutumun Avrupa için zorunlu olduğu yönündeki değerlendirmeleri içeren Avrupa Güvenlik Stratejisi, AB Konseyi tarafından kabul edilmiştir. Son olarak 30 Kasım 2005 tarihinde Avrupa Güvenlik Stratejisi paralelinde, önleme (*prevent*), koruma (*protect*), izleme (*pursue*) ve karşılık verme (*respond*) şeklinde dört stratejiden oluşan AB Terörizmle Mücadele Stratejisi kabul edilmiştir⁹⁹. AB'nin Terörle Mücadele Stratejisi, üye devletlerin

⁹⁸ Antlaşmanın 25'inci maddesinde “Birleşmiş Milletler üyeleri, işbu Antlaşma uyarınca, Güvenlik Konseyi'nin kararlarını kabul etme ve uygulama konusunda görüş birliğine varmışlardır.” ifadesi yer almaktadır.

⁹⁹ Burak Tangör ve Sevinç Sayın, “Avrupa Birliği'nin Terörizmle Mücadele Stratejisi: Yeni Bir Bütünleşme Alanı mı?”, Avrupa Çalışmaları Dergisi, C. 11, S. 1, (2012), s.

uluslararası terörizmle mücadelesinin etkili ancak insan haklarına saygılı bir şekilde sürdürülmesini öngörmekte ve uluslararası bir tehdit olan terörizmle mücadelenin, ulusal, bölgesel ve küresel düzeyde yürütülmesi gerektiğine işaret etmektedir.

AB, 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra 2001/1373 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararı doğrultusunda AB Konseyi tarafından kabul edilen 2001/931/CFSP sayılı Ortak Tutum'da belirtilen ek önlemler kapsamında terör faaliyetlerine karışan ve kısıtlayıcı önlemlere tabi olan kişilerin, grupların ve kuruluşların bir listesini yayınlamıştır¹⁰⁰. Hem AB içindeki hem de dışındaki kişileri ve aktif grupları kapsayan ve her altı ayda bir güncellenen bu liste, El Kaide, Taliban ve DEAŞ ile bağlantılı kişilerin ve kuruluşların fonlarının dondurulması hakkındaki 2011/1989 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararı kapsamında tanzim edilen ve sadece mali yaptırımlar öngören listeden farklıdır¹⁰¹. Bu liste, terör bağlantılı kişi ve gruplara üye devletler tarafından mali yaptırımlar dışında idari yaptırımlar uygulanmasını da öngördüğünden, uluslararası hukuk açısından emsal bir terör örgütü listesi niteliğindedir.

AB sınırları içerisinde eylem ve faaliyetleri bulunan terörle bağlantılı kişi ve gruplar Konsey tarafından ayrıca listelenmektedir. Halihazırda 21 örgütün yer aldığı bu liste en son 5 Şubat 2021 tarihli ve 2021/142 sayılı Konsey Kararı ile güncellenmiştir¹⁰². Listelemenin yasal dayanağı olan 2001/931/CFSP sayılı Ortak Tutum'a göre, BMGK'nın terörle bağlantılı olduğu gerekçesiyle hakkında yaptırım kararı aldığı kişi, grup ve kuruluşlar dışındaki kişi veya gruplar hakkında alınacak kararların ve yayınlanacak listelerin, adli makamlar veya eşdeğer yetkili makamlar tarafından alınan kararlara ve kesin bilgilere dayanması gerekmektedir¹⁰³.

88-93; Ayrıca bkz. <https://www.avrupa.info.tr/tr/terorle-mucadele> (Erişim: 21.12.2022).

¹⁰⁰ AB Resmî Gazetesi, 16.06.2009, s. L.151/46 – L.151/50, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009E0468&qid=1412596355797&from=EN> (Erişim: 21.12.2022).

¹⁰¹ <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/fight-against-terrorism/terrorist-list/> (Erişim: 21.12.2022).

¹⁰² AB Resmî Gazetesi, 08.02.2021, s. L.43/16 – L.43/17 https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2021.043.01.0014.01.ENG&toc=OJ%3AL%3A2021%3A043%3ATOC (Erişim: 21.12.2022).

¹⁰³ Terörle mücadele için özel tedbirlerin uygulanmasına ilişkin 27 Aralık 2001 tarihli Konsey Ortak Pozisyonu, AB Resmî Gazetesi, 28.12.2001, s. L.344/93 – L.344/96,

Bir kişinin, grubun veya kuruluşun terör örgütü olarak belirlenmesi kararı, üye devletlerin veya üçüncü taraf devletlerin başvurusu ve ilgili Çalışma Grubu'nun (*COMET*) tavsiyesi üzerine Konsey tarafından alınmakta ve alınan kararlar AB Resmî Gazetesi'nde yayımlanmaktadır. Listede yer alan kişiler, gruplar ve kuruluşlar Konsey'den kararı gözden geçirmesini talep edebilmekte, Konsey kararlarına dayanak teşkil eden ulusal kararlara karşı iç hukuk kuralları kapsamında itiraz edebilmekte ve 2001/2580 sayılı Konsey tüzüğüne göre Konsey kararlarına karşı AB Adalet Divanı'na başvurabilmektedir¹⁰⁴.

Ancak önemle belirtmek gerekir ki AB terör örgütü olarak nitelendirdiği organizasyonlarla bağlantılı kişilere her ne kadar birtakım idari ve mali yaptırımlar uygulanmasını öngörse de AB üyesi ülkelerde bu örgüt mensupları hakkında yürütülen soruşturma ve kovuşturmalarda yalnızca bu şahısların suç eylemleri göz önünde bulundurulmaktadır. Terör örgütü listeleri örgüt mensuplarının terör suçlusu olarak kabul edilmeleri için yeterli dayanağı oluşturmamaktadır¹⁰⁵.

3. NATO Kararları

4 Nisan 1949'da ABD'de imzalanan ve Türkiye'nin 1952 yılında dâhil olduğu NATO Antlaşması'nın 5'inci maddesinde " *taraflardan birine veya birkaçına yöneltilen silahlı bir saldırının üye devletlerin hepsine yöneltilmiş bir saldırı olarak değerlendirileceği ve eğer böyle bir saldırı olursa BM Antlaşması'nın 51'inci maddesinde tanınan bireysel ya da toplu öz savunma hakkını kullanarak, Kuzey Atlantik bölgesinde güvenliği sağlamak ve korumak için bireysel olarak ve diğerleri ile birlikte, silahlı kuvvet kullanımı da dâhil olmak üzere gerekli görülen eylemlerde bulunarak saldırıya uğrayan taraf ya da taraflara yardımcı olacakları konusunda anlaşmışlardır*" belirtilmiştir¹⁰⁶. Madde metninde yer alan silahlı saldırı devletler tarafından gerçekleştirilen saldırıları ifade etmesine karşın gelinen aşamada terör eylemlerinin de silahlı

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32001E0931> (Erişim: 21.12.2022).

¹⁰⁴ <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/fight-against-terrorism/terrorist-list/> (Erişim: 23.12.2022).

¹⁰⁵ Özgenç, (2018), s. 80.

¹⁰⁶ Antlaşmanın tam metni için bkz. https://www.nato.int/cps/fr/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=tr (Erişim: 28.11.2022).

saldırıları kapsamında değerlendirildiği görülmektedir. Bu durum müteakip dönemlerde alınan karar ve bildirimlere de yansımıştır¹⁰⁷.

Terörizmle ilgili bir dizi karara imza atmış olmasına rağmen terör örgütleri konusunda üye devletlerin fikir birliği içerisinde olmaması nedeniyle NATO'nun terör örgütü belirleme noktasında özel bir uygulaması ve terör örgütü listesi bulunmamaktadır.

Nitekim NATO Genel Sekreteri Jens Stoltenberg, 11 Ekim 2019 tarihli basın toplantısında NATO'nun terör örgütlerini belirlediği bir listesinin olmadığını ve terörün her türlüyle mücadele edildiğini belirttikten sonra Türkiye'nin PYD/YPG'yi PKK terör örgütüyle eşdeğer görmesine karşın NATO müttefikleri arasında bu konuda farklı görüşlerin olduğunu ifade etmiştir¹⁰⁸.

Buna rağmen NATO'nun almış olduğu kararlarda ve resmî açıklamalarında bazı grupların terör örgütü olarak ifade edildiği görülmektedir. Örneğin PKK, geçmişten günümüze birçok kararda ve resmî açıklamada terör örgütü olarak ifade edilmiştir. 17 Ekim 2007 tarihli basın brifinginde NATO'nun PKK'yı terör örgütü olarak tanıdığı NATO Sözcüsü James Appathurai tarafından ifade edilmiştir¹⁰⁹. Yine NATO Askeri Komite Sözcüsü Brett Boudreau, 14 Kasım 2007 tarihli basın brifinginde Türkiye'nin terör örgütü PKK'ya karşı mücadelesinde NATO'nun Türkiye'yi desteklediğini ifade etmiştir¹¹⁰. Son olarak dönemin NATO Genel Sekreteri Anders Fogh Rasmussen, 8 Ekim 2010 tarihinde yaptığı konuşmada NATO'nun PKK'yı terör örgütü olarak gördüğünü net bir şekilde ifade etmiştir¹¹¹.

¹⁰⁷ Nitekim 24 Nisan 1999 tarihinde Washington'da düzenlenen zirve toplantısı sonrasında alınan Yeni Stratejik Kavram (*The Alliance's Strategic Concept*) kararında "Üye devletlerin toprağına karşı yapılacak tüm silahlı saldırıların Antlaşmanın 5'inci ve 6'ncı maddeleri kapsamında olduğu, terörizm faaliyetleri ile diğer örgütlü suçların İttifakın güvenliğini tehdit ettiği" belirtilmiştir. Karar için bkz. Türk, s. 70-71.

¹⁰⁸ https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_169574.htm?selectedLocale=en (Erişim: 8.12.2022).

¹⁰⁹ https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_8514.htm?selectedLocale=en (Erişim: 8.12.2022).

¹¹⁰ https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_46405.htm?selectedLocale=en (Erişim: 8.12.2022).

¹¹¹ https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_66727.htm?selectedLocale=en (Erişim: 8.12.2022).

PKK dışında birçok örgütün de NATO karar ve bildirimlerinde yer aldığı görülmektedir. Örneğin 12 Temmuz 2018 tarihli “Afganistan’daki Kararlı Destek Misyonuna İlişkin” ortak açıklamada NATO müttefiklerinin, Afganistan hükümetinin, DEAŞ ve El Kaide bağlantılı örgütler başta olmak üzere her türlü terör tehdidini ortadan kaldırma konusundaki kararlılığını güçlü bir şekilde desteklediği belirtilmiştir¹¹². Aynı şekilde “ISAF’ın Stratejik Vizyonuna İlişkin” ortak açıklamada da NATO’nun ve Afganistan hükümetinin Taliban ve El Kaide gibi aşırılık yanlısı terör gruplarının Afganistan’ın kontrolünü yeniden ele geçirmesine ve bu bölgeyi tüm insanlığı tehdit edecek şekilde terör için bir üs olarak kullanmasına izin vermeyeceği ifade edilmiştir¹¹³.

4. İslam İşbirliği Teşkilatı Kararları

Müslüman coğrafyasında bulunan ülkelerin problemlerine çözüm üretmeyi misyon edinerek 1969 yılında Türkiye’nin de aralarında bulunduğu 25 kurucu üyenin öncülüğünde kurulan ve günümüzde 57 üyesi bulunan İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT), Filistin-İsrail çatışması başta olmak üzere barış ve güvenlik, yoksulluğun azaltılması, terörle mücadele, yatırım ve finans, iklim değişikliği gibi birçok konuda faaliyet yürütmekte ve kararlar almaktadır¹¹⁴.

İİT’nin 1972 tarihli kuruluş şartnamesinde terörle mücadele konusunda iş birliği yapmak; organize suçlarla, uyuşturucu kaçakçılığıyla, yolsuzlukla, kara para aklamayla ve insan kaçakçılığıyla mücadele etmek temel amaçlar arasında sayılmıştır¹¹⁵.

Teşkilat, 1999 yılında tüm üyeleri için bağlayıcı olan Terörle Mücadele Sözleşmesi’ni kabul etmiştir. Bu sözleşmede terörizm tanımının detaylandırılması, terör suçlarının önlenmesi, terör suçlarıyla mücadeleye yönelik tedbirler, üye devletler arasında güvenlikle ilgili çeşitli iş birliği ve koordinasyon alanlarının belirlenmesi, suçluların iadesine ilişkin konular dahil olmak üzere birçok konu ele alınmaktadır¹¹⁶. Üye devletler sözleşme ile

¹¹² https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156625.htm?selectedLocale=en (Erişim: 8.12.2022).

¹¹³ https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_8444.htm?selectedLocale=en (Erişim: 8.12.2022).

¹¹⁴ https://www.oic-oci.org/page/?p_id=52&p_ref=26&lan=en (Erişim: 8.12.2022).

¹¹⁵ İslam İşbirliği Teşkilatı Kuruluş Şartnamesinin tam metni için bkz. https://www.oic-oci.org/upload/documents/charter/en/oic_charter_2018_en.pdf (Erişim: 23.12.2022).

¹¹⁶ Convention of the Organisation of the Islamic Conference on Combating International Terrorism, https://www1.oic-oci.org/english/convention/terrorism_convention.html (Erişim: 23.12.2022).

Müslüman coğrafyasının güvenlik ve istikrarını tehdit eden terör suçlarıyla mücadelede aralarındaki iş birliğini geliştirmeyi, terörün her türlü tezahürüyle mücadele etmeyi ve terörün insanların can ve mallarını hedef alan amaç ve sebeplerini ortadan kaldırmayı taahhüt etmiştir.

İİT'nin de NATO gibi yayımladığı bir terör örgütü listesi bulunmamaktadır. Ancak Teşkilat aldığı kararlarla bazı grupları terör örgütü olarak nitelendirmekte, bu örgütlerle mücadelede üye devletlerin iş birliğini öngörmektedir.

Örneğin 18-19 Ekim 2016 tarihlerinde gerçekleştirilen 43. Dışişleri Başkanları Konseyi Toplantısı'nda İİT, ülkemiz için son derece önemli bir karara imza atarak, FETÖ/PDY yapılanmasını terör örgütü olarak kabul etmiştir¹¹⁷. Anılan kararda özetle; Türkiye'nin ve diğer üye devletlerin kamu düzenine, güvenlik ve istikrarına, meşru kamu kurumlarına yönelik tehdit ve risk teşkil eden ve Fethullah Gülen tarafından yönetilen uluslararası ağın Türkiye tarafından terör örgütü olarak belirlendiğinin idrakine varılarak Fethullahçı Terör Örgütü'ne (FETÖ) mensup silahlı grup ve bu grubun sivil işbirlikçileri tarafından 15 Temmuz 2016'da Türk Anayasası'na, Cumhurbaşkanına, hükümetine ve halkına karşı gerçekleştirilen darbe girişimi şiddetle kınanmakta; üye devletler, FETÖ tarafından organize edilen ve yönetilen kuruluşlara ve gruplara karşı her türlü gerekli tedbiri almaya ve bu yönde Türkiye'yle işbirliği yapmaya davet edilmektedir¹¹⁸.

Teşkilat'ın terör örgütleriyle ilgili aldığı kararlar bununla sınırlı değildir. Nitekim FETÖ'nün terör örgütü olarak tanındığı toplantıda ayrıca DEAŞ, El Kaide, El Nusra, Boko Haram, El Şebap ve Taliban'ın terör saldırıları kınanmış ve üye devletlerin bu terör gruplarına karşı mücadele içinde olacağı vurgulanmıştır¹¹⁹.

Son olarak PKK da İslam İşbirliği Teşkilatı tarafından terör örgütü olarak nitelendirilmektedir. Teşkilat'ın 47. Dışişleri Bakanları toplantısında da 6/47-POL sayılı kararı ile terör örgütü PKK/YPG'nin Suriye'de gerçekleştirdiği

¹¹⁷ Fethullahçı Terörist Örgütü'ne (FETO) İlişkin 47/43-POL sayılı karar, <https://www.oic-oci.org/docdown/?docID=286&refID=22> (Erişim: 23.12.2022).

¹¹⁸ Kararın Türkçe metni için bkz. https://www.mfa.gov.tr/fethullahci-terror-orgutu-_feto_--hakkinda-iiit-disisleri-bakanlari-konseyi-43_-donem-toplantisinde-alinan-karar.tr.mfa (Erişim: 23.12.2022).

¹¹⁹ Kararın tam metni için bkz. https://www.oic-oci.org/subweb/cfm/43/en/docs/fin/43cfm_res_pol_en.pdf (Erişim: 23.12.2022).

saldırıları kınanmış, örgütün ve faaliyetlerinin ortadan kaldırılması için üye devletlerin iş birliği içerisinde olacağı teyit edilmiştir¹²⁰.

B. Mukayeseli Hukukta Terör Örgütlerinin Tespiti

Bir örgütün hukuken terör örgütü olarak tanınma süreci devletlerin uygulamalarında genellikle üç şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bunlar yasama organı olan meclis vasıtasıyla belirlenme, yürütme organı olan idari makamlarca terör örgütü olarak ilan edilme veya yargı organı olan mahkeme kararlarıyla terör örgütü kabul edilme şeklinde olabilmektedir. Ancak aşağıda da görüleceği üzere yasama yürütme ve yargı organları terör örgütlerini belirleme faaliyetlerinde birlikte de çalışabilmektedir. Terör örgütü belirlemesi, listeleme şeklinde olabileceği gibi münferiden ilan şeklinde de olabilmektedir.

Anglo-Sakson hukuk sistemine sahip birçok ülkede bir organizasyonun terör örgütü olarak nitelendirilmesi konusunda yasama veya yürütme organlarına yetki verildiği görülmektedir¹²¹. Kıta Avrupası ülkelerinde ise özel bir düzenlemeye yer verilmediği ve bu tespitin çoğunlukla ceza mahkemelerine bırakıldığı anlaşılmaktadır¹²².

Terör örgütlerinin hukuken tespitinde yasama organına görev yüklemek, kanun çıkarma sürecinin görece uzun olması nedeniyle yaygın bir uygulama olmasa da devletler zaman zaman terör örgütleriyle mücadele sürecinin kanuni altyapısını güçlü tutmak istediklerinde bu yola başvurabilmektedirler. Yasama süreci uzun ve zahmetli bir süreç olduğundan devletler terör örgütleriyle alakalı hukuki tespitleri genellikle idari işlemlerle düzenlemeyi tercih etmektedirler. Yurtiçinde ve yurtdışında faaliyet gösteren silahlı aktörleri terör örgütü ilan etme veya terör örgütü listesi yayımlama şeklinde gerçekleşen bu yöntem, genellikle Savunma Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı veya İstihbarat Başkanlığı tarafından çıkarılan karar, kararname veya yönetmelikler marifetiyle uygulanmaktadır.

Örneğin Birleşik Krallık Terör Yasası'na göre (*UK Terrorism Act*) İçişleri Bakanı (Kuzey İrlanda için Dışişleri Bakanı) kanunda belirlenen tanımlar ve şartlar çerçevesinde bir kuruluşu terör örgütü olarak

¹²⁰ <https://www.oic-oci.org/docdown/?docID=6626&refID=3255> (Erişim: 23.12.2022).

¹²¹ Turinay, (2018), s. 222.

¹²² Fransa, Belçika, Almanya ve İspanya Ceza Kanunlarında bu konuda özel bir düzenlemeye yer verilmediği görülmektedir.

belirleyebilmektedir. Yasaklı kuruluş kabul edilen örgütler, İçişleri Bakanlığı'nın kararına karşı Yasaklı Kuruluşlar İtiraz Komisyonu'na (POAC) başvurabilmektedir. Komisyon itirazı kabul veya reddedebilmektedir. Komisyonun kararına karşı hem İçişleri Bakanlığı hem de yasaklanan kuruluş, Temyiz Mahkemesi'ne başvurabilmektedir. Temyiz Mahkemesi'nin kararı doğrultusunda parlamento düzenlemeyi iptal etmekte veya onaylamaktadır. Ayrıca terör örgütü listesi üzerinde parlamentonun denetim yetkisi bulunmaktadır¹²³. Hâlihazırda 78 organizasyon içeren ve 2000 tarihli Birleşik Krallık Terör Yasası'na Ek-2 liste şeklinde eklenen Yasaklı Terör Örgütleri listesi¹²⁴ İçişleri Bakanlığı tarafından da yayımlanmaktadır¹²⁵.

Eski bir İngiliz sömürgesi olan Hindistan'da ise terör örgütleri bir dönem kanunla belirlenmekteydi. 2002 tarihli Terörizmi Önleme Kanunu'nun 18'inci maddesinde kanunun ekinde listelenen ve listelenen kuruluşlarla aynı ad altında çalışan örgütlerin terör örgütü olduğu belirtilmiştir. Aynı maddeye göre Merkezi Hükümet, Resmî Gazete'de yayımlayacağı emirle listeye bir organizasyon eklemek, listeden organizasyonu çıkarmak veya listeyi yenilemek konusunda yetkiliydi¹²⁶. Ancak söz konusu yasanın 2004 tarihinde yürürlükten kaldırılması ve terör eylemleriyle ilgili düzenlemelerin 1967 tarihli Yasadışı Faaliyetleri Önleme Yasası'na eklenmesiyle terör örgütü belirleme uygulaması da değişmiş oldu. Anılan kanunun 3'üncü maddesinde Merkezi Hükümetin, herhangi bir kuruluşun kanuna aykırı olduğu kanaatine vararak bu oluşumu yasadışı örgüt olarak ilan etme yetkisine sahip olduğu belirtilmiştir. Ancak kanunun 4'üncü maddesinde yasadışı bir örgütün tespit edilmesi durumunda merkezi hükümetin örgüt hakkında karar vermek üzere mahkemeye bildirim yapmasını öngörmektedir. Kanuna göre mahkeme, yapacağı soruşturma sonrasında örgütün yasaklanması için yeterli sebep bulunduğu kanaat getirirse bu örgütün yasadışı olduğuna karar verir ve bu kararlar Resmî Gazete'de yayımlanır. Kararın Resmî Gazete'de yayımlanmasıyla terör örgütünün yasaklı kuruluş olduğu kararı

¹²³ United Kingdom Terrorism Act 2000, Part II, Proscribed Organisations, <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/11/contents> (Erişim: 24.12.2022)

¹²⁴ <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/11/schedule/2> (Erişim: 24.12.2022).

¹²⁵ <https://www.gov.uk/government/publications/proscribed-terror-groups-or-organisations--2/proscribed-terrorist-groups-or-organisations-accessible-version> (Erişim: 24.12.2022).

¹²⁶ The Prevention of Terrorism Act 2002, <https://indiankanon.org/doc/1778/> (Erişim: 26.12.2022).

kesinleşmektedir¹²⁷. Hindistan’da bu kapsamda 1967 tarihli Yasadışı Faaliyetleri Önleme Yasası’nın ekinde “Terörist Organizasyonlar” adıyla bir liste yayımlamıştır. En son 2019 yılında güncellenen listede hâlihazırda 32 örgüt bulunmakta, ayrıca BM Yaptırım Listesindeki örgütlerin de terör örgütü olarak tanındığı yasada belirtilmektedir¹²⁸. Sonuç olarak Birleşik Krallık’ta ve Hindistan’da terör örgütlerinin hukuken tespitinde hükümet, meclis ve mahkemelerin birlikte çalıştığı söylenebilir.

ABD’de ise yabancı terör örgütlerini belirleme yetkisi 1965 tarihli Göç ve Vatandaşlık Kanunu ile Dışişleri Bakanına verilmiştir¹²⁹. Ayrıca 2001 tarihli Terörizmi Önleme Yasası (*Patriot Act*) ile de terör örgütlerinin tespiti ve yasaklanması konusunda Dışişleri Bakanına yetki verilmiştir¹³⁰. ABD Dışişleri Bakanlığı bu yetki doğrultusunda Başsavcılığın talebi üzerine veya Başsavcı ve İç Güvenlik Bakanı ile yapılan istişareler neticesinde Terör Örgütleri Yaptırım Listesi yayımlanmaktadır¹³¹. Yabancı terör Örgütleri Listesi de ayrıca yayımlanmaktadır¹³². Yasa gereği listeye bir örgüt ekleneceği veya listeden örgütün çıkarılacağı durumlarda Dışişleri Bakanlığı, Adalet Bakanlığı ve istihbarat kuruluşlarıyla birlikte çalışmaktadır. 2001 tarihli Terörizmi Önleme Yasası (*Patriot Act*) ile yapılan düzenlemede terör faaliyetleri geniş bir şekilde tanımlanmış ve terör örgütü belirleme yetkisine sahip olan Devlet Bakanı Kongreyi bilgilendirmekle yükümlü kılınmıştır¹³³.

Kanada Ceza Kanunu ise, Kamu Güvenliği Bakanı’nın tavsiyesi üzerine Özel Konsey Valisi’ne terör örgütü olarak tanıma yetkisi vermiştir. Buna göre Kamu Güvenliği Bakanı, Ceza Kanunu kapsamında terör örgütü niteliğinde olduğunu değerlendirdiği örgütleri Özel Konsey’e iletmekte, Konsey Valisi de çıkaracağı yönetmelikle bu oluşumları terör örgütü olarak ilan

¹²⁷ The Unlawful Activities (Prevention) Act 1967, <https://www.indiacode.nic.in/handle/123456789/1470> Erişim: 26.12.2022).

¹²⁸ The Unlawful Activities (Prevention) Act 1967, The First Schedule, <https://www.indiacode.nic.in/bitstream/123456789/1470/1/A1967-37.pdf> (E.T: 26 Aralık 2022).

¹²⁹ <https://uscode.house.gov/view.xhtml?req=granuleid:USC-prelim-title8-section1189&num=0&edition=prelim> (Erişim: 26.12.2022).

¹³⁰ USA Patriot Act 2001, Section 411, <https://www.congress.gov/107/plaws/publ56/PLAW-107publ56.pdf> (Erişim: 26.12.2022).

¹³¹ <https://www.state.gov/terrorist-exclusion-list/> (Erişim: 26.12.2022).

¹³² <https://www.state.gov/foreign-terrorist-organizations/> (Erişim: 26.12.2022).

¹³³ Turinay, (2018), s. 222.

etmektedir¹³⁴. Söz konusu yönetmelikler Resmî Gazete’de (*Canada Gazette*) yayımlanmakta ve hâlihazırda 77 örgütün yer aldığı terör örgütü listesinin güncel hali Kamu Güvenliği Bakanlığı tarafından paylaşılmaktadır¹³⁵.

Benzer şekilde; Avustralya Ceza Kanunu’na göre İçişleri Bakanı’nın teklifi üzerine yapılan değerlendirme sonucunda Genel Vali, çıkaracağı yönetmelikle bir oluşumu terör örgütü olarak ilan edebilmektedir. Terör örgütü olarak kabul edilen organizasyonların toplu listesi de İçişleri Bakanlığı tarafından yayımlanmaktadır. Parlamento, İstihbarat ve Güvenlik Ortak Komitesi’nin tavsiyesi üzerine bir örgütün listeye eklenmesini engelleyebilmektedir. Ayrıca mahkemeler de listenin yasal olup olmadığını inceleme yetkisine sahiptir. Bunun yanında terör suçlarıyla ilgili kovuşturmalarda bir örgütün terör örgütü olduğu mahkemelerce de belirlenebilmektedir¹³⁶. Avustralya İçişleri Bakanlığına bağlı Ulusal Güvenlik Departmanı tarafından yayımlanan terör örgütü listesinde hâlihazırda 29 örgüt bulunmaktadır¹³⁷. Terör örgütlerinin yönetmelik dışında ayrıca mahkeme kararlarıyla da belirlenebilir olması, terör örgütleri listesi üzerinde mahkemelerin ve meclisin denetim yetkisinin bulunması, ayrıca ilgili diğer devlet kurumlarının da süreçte aktif olarak çalışması nedeniyle Avustralya’daki terör örgütü belirleme sistemi ulusal hukuk düzenlemeleri açısından emsal niteliğindedir.

Son olarak, devletler yasadışı kuruluşları ve terör örgütlerini belirleme noktasında herhangi bir yasal düzenleme öngörmemiş olabilir. Bu durumda terör örgütleri ceza yargılaması sonucunda mahkeme kararlarıyla belirlenmektedir. Örneğin Rusya Federasyonu’nda terör suçları ceza kanununda düzenlenmiş olmakla birlikte kanunda terör örgütü tanımı ve terör örgütü belirleme yöntemi konusunda bir düzenlemeye yer verilmemiştir¹³⁸. Dolayısıyla Rusya’da bir kuruluşun terör örgütü olup olmadığı mahkeme kararlarıyla belirlenmektedir. Mahkeme kararlarıyla terör örgütü olarak kabul

¹³⁴ Canada Criminal Code 1985, C-46, PART II, (83.05), <https://laws-lois.justice.gc.ca/PDF/C-46.pdf> (Erişim: 26.12.2022).

¹³⁵ <https://www.publicsafety.gc.ca/cnt/ntnl-scrt/cntr-trrrsm/lstd-ntts/crrnt-lstd-ntts-en.aspx> (Erişim: 26.12.2022).

¹³⁶ Criminal Code Act 1995, Part 5.3, Terrorism, <https://www.legislation.gov.au/Details/C2020C00245> (Erişim: 26.12.2022).

¹³⁷ <https://www.nationalsecurity.gov.au/what-australia-is-doing/terrorist-organisations/listed-terrorist-organisations> (Erişim: 26.12.2022).

¹³⁸ The Criminal Code Of The Russian Federation, <http://www.russian-criminal-code.com/PartII/SectionIX/Chapter24.html> (Erişim: 26.12.2022).

edilen kuruluşlar resmi istihbarat kuruluşu olan Federal Güvenlik Servisi (FSB) tarafından topluca yayımlanmaktadır. “Terörist Olarak Tanınan Yabancı ve Uluslararası Kuruluşlar” adıyla yayımlanan listede hâlihazırda 43 örgüt bulunmaktadır¹³⁹.

Görüldüğü gibi bir oluşumu terör örgütü olarak belirleme sürecinde mahkemelerin rolü devletten devlete değişebilmektedir. Bu rol üç ayrı şekilde karşımıza çıkmaktadır. İlk olarak mahkemeler Rusya örneğinde olduğu gibi terör örgütü belirlemenin tek yolu olarak öngörülmüş olabilir. İkinci olarak Avustralya’da olduğu gibi idari kararlarla birlikte mahkeme kararlarına da itibar ediliyor olabilir. Son olarak İngiltere ve Hindistan’da olduğu gibi mahkemeler yasama ve yürütme işlemlerinin denetim mekanizması olarak çalışıyor olabilir.

C. Türk Hukukunda Terör Örgütlerinin Tespiti

Türkiye’de terörle mücadele ile ilgili hususları içeren birçok yasal düzenleme bulunmasına rağmen TMK’da veya başka bir mevzuatta terör örgütü belirleme yöntemi ayrıca düzenlenmemiştir. Bu konuda çıkarım yapılabilecek tek yasal düzenleme 6415 sayılı Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Hakkında Kanun’da bulunmaktadır. Anılan Kanunun 7’nci maddesinin 3’üncü fıkrasında “5’inci ve 6’ncı maddelerde düzenlenen hususlar dışında, **mahkemelerce terör örgütü olduğuna kesin olarak karar verildikten sonra 3 üncü ve 4 üncü madde kapsamına giren fiilleri gerçekleştirdiği hususunda makul sebeplerin varlığına istinaden kişi, kuruluş veya organizasyonların Türkiye’de bulunan malvarlığının dondurulmasına ve bu makul sebeplerin ortadan kalkması hâlinde malvarlığının dondurulmasının kaldırılmasına Değerlendirme Komisyonunun önerisi üzerine Hazine ve Maliye Bakanı ile İçişleri Bakanı tarafından birlikte karar verilebilir.**” hükmü yer almaktadır. Bu hükümden anlaşılan Türk hukukunda bir organizasyonu terör örgütü olarak belirleme yetkisinin mahkemelerde olduğudur.

Terör suçları doğal olarak ceza hukuku sistematığı içerisinde düzenlendiğinden Türkiye’de bir oluşumun terör örgütü olduğunun hukuki olarak tespiti Rusya örneğinde olduğu gibi ancak ceza yargılamaları sonucunda mahkeme kararlarıyla mümkün olmaktadır. Geçmiş dönemlerde Bakanlar Kurulu kararlarıyla, 2017 yılında yapılan Anayasa değişikliğinden

¹³⁹ <http://www.fsb.ru/fsb/npd/terror.htm> (Erişim:24.12.2022).

sonra da Cumhurbaşkanı kararlarıyla yayımlanan kişi ve kuruluş yaptırım listeleri ise BMGK Kararları ve 6415 sayılı Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Hakkında Kanun çerçevesinde düzenlenmektedir. Bu kararlar terör örgütlerine ve örgüt mensuplarına mali yaptırımlar öngördüğünden terör örgütü olarak nitelendirme usullerinden ayrı düşünülmesi gereken bir uygulamadır. Yukarıda da açıklandığı üzere birçok devlet ve uluslararası örgüt BM Kararları çerçevesindeki kuruluş listesinden ayrı olarak terör örgütü listesi yayımlamaktadır.

Gerçekten de Türk hukukunda Anglo-Sakson sistemindeki eğilime karşın bir örgütün terör örgütü olarak belirlenmesinde yasama ve yürütme organları yetkili kılınmamıştır¹⁴⁰. Dolayısıyla bir organizasyonun terör örgütü olup olmadığına hiçbir idari ve siyasi makamın (Cumhurbaşkanı, Meclis, Kabine, Milli Güvenlik Kurulu, Bakanlıklar) karar verme yetkisi yoktur. Terör örgütü varlığının kabulü için savcılığın TMK'da düzenlenen terör suçlarından birinden iddianame düzenlemesi, mahkemenin iddianameyi kabul ederek dava açması, mahkeme kararında terör örgütü varlığının kabul edilmesi ve nihayet kararın Yargıtay tarafından onanarak kesinleştirilmesi gerekmektedir¹⁴¹.

Türkiye'de hiçbir idare organının terör örgütü belirleme yetkisi bulunmamasına karşın 2011 yılında EGM resmî sitesinde 12 kuruluştan oluşan "Türkiye'de Halen Faaliyetlerine Devam Eden Başlıca Terör Örgütleri" adlı bir liste yayımlanmıştır¹⁴². Hâlihazırda EGM resmî sitesinde bulunan Terör Arananlar sayfasında ise 20 terör örgütü bulunmaktadır¹⁴³. Referans niteliğinde olan söz konusu ilanlar mahkeme kararları sonucunda terör örgütü olarak kabul edilen bazı oluşumların tasnifini içermektedir.

1. Yargıtay Kararlarında Terör Örgütü Varlığı

Bir oluşumun terör örgütü niteliğinde olup olmadığının tespiti mahkemelerin yetkisine bırakılmış olmakla birlikte uygulamada terör örgütleri ile ilgili değerlendirmelerde mahkemeler tarafından EGM başta olmak üzere devletin ilgili kurum ve kuruluşlarından bilgi talep

¹⁴⁰ Turinay, (2018), s. 223.

¹⁴¹ Bodur ve Özkul, s. 50.

¹⁴² <https://web.archive.org/web/20130114042731/http://www.egm.gov.tr/temuh/terorgrup1.html> (Erişim: 23.11.2022).

¹⁴³ <http://www.terorarananlar.pol.tr/> (Erişim: 23.11.2022).

edilmektedir¹⁴⁴. Mahkemelerin emniyet birimleri başta olmak üzere idari makamlardan bilgi belge talep etmesi ve bu bilgi ve belgelere göre karar vermesi idari makamların dolaylı olarak terör örgütü belirleme yetkisine sahip olduğu iddia edilebilse de sadece uygulamaya bakılarak idari mercilerin terör örgütü belirleme yetkisine sahip olduğunu savunmak güçtür. Kuşkusuz nihai karar mahkemelerindir¹⁴⁵.

Sonuç olarak, Türkiye’de bir organizasyonun terör örgütü niteliğinde olup olmadığı konusunda son sözü, adli yargı mahkemeleri tarafından verilen kararların son inceleme merci olan Yargıtay’ın söylediğini ifade etmek yanlış olmayacaktır. Bu husus Yüksek Mahkeme’nin kararlarında da ifade edilmektedir:

“... Terörle Mücadele Kanunu ve Türk Ceza Kanunu kapsamında, bir oluşumun, örgüt niteliğinde bulunup bulunmadığı ve niteliğinin belirlenmesi hususunda özel bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Yargılama safahatında, dava ya da soruşturmaya konu oluşumun nerede, ne zaman, kimler tarafından, ne amaçla kurulduğu, ülke genelinde amaca elverişli eylem ve faaliyetlerine ilişkin bilgiler ilgili Devlet kurumlarından dosyaya getirilmek suretiyle dosyada mevcut olay ve deliller doğrultusunda yargılama makamlarınca belirlenmekte ve yargı kararının kesinleşmesi ile oluşumun suç, terör ya da silahlı terör örgütü niteliğinde bulunup bulunmadığı kesin olarak tespit edilmektedir... Örgütün niteliklerinin mahkemece belirlenmesi bir tespit kararıdır. Önceden var olan ancak hakkında karar verilmediği için kamuoyu tarafından bilinmeyen örgütün hukuki varlık kazanması mahkemeler tarafından verilecek karara bağlı ise de, örgütün kurucusu, yöneticileri ya da üyeleri açısından, kuruluş tarihinden veya meşru amaçlarla kurulup daha sonra suç örgütüne dönüştüğü andan itibaren ceza hukuku bakımından işledikleri fiile göre sorumlu olacaklardır. Bu mensuplardan bir kısmı, oluşumun bir terör örgütü olduğunu bilmemesi (hata hükümleri) durumunda, “kusursuz ceza olmaz” ilkesi doğrultusunda uygulama yapılacağına bir tereddüt yoktur...”¹⁴⁶”

¹⁴⁴ Boz, s. 148.

¹⁴⁵ Turinay, (2018), s. 223.

¹⁴⁶ Yargıtay 16. CD, E.2018/3775, K.2018/5600, 31.12.2018. (www.corpus.com.tr)

Karar hükmünden hareketle bir oluşumun suç örgütü olarak faaliyette bulunmasının her zaman mümkün olduğunu, suç örgütü kabulü için mahkemenin bu yönde bir tespit yapmasının zorunlu olmadığını ve bu nedenle suç tarihi itibarıyla bir örgüt kararının verilmemiş olmasının, neticeyi bilerek ve isteyerek tipik hareketi gerçekleştiren örgüt mensuplarının yasal yünden sorumlu tutulmalarına engel teşkil etmeyeceğini önemle belirtmek gerekir¹⁴⁷. Terör örgütünün varlığı yönündeki kararlar soruşturma tarihi itibarıyla belirlenmektedir ancak bu durum terör örgütünün soruşturma veya kovuşturmadan önce hukuken var olmadığı ve terörizm faaliyeti yürütmediği anlamına gelmemektedir¹⁴⁸. Diğer bir deyişle bir örgütün terör örgütü olarak kabul edilmesi bir tespit kararı olduğundan, bu örgüt içerisinde bilerek ve isteyerek faaliyet gösteren üyelerin cezai sorumluluğu, örgütün terör örgütü olarak kabul edildiği tarihten bağımsız olarak belirlenmektedir.

BM Güvenlik Konseyi Kararları ve 6415 sayılı Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Hakkında Kanun çerçevesinde düzenlenen listelerin terör örgütlerinin varlığının tespiti için yeterli olmadığı hususu, Yargıtay kararlarıyla da benimsenmiştir. Nitekim Yüksek Mahkeme'nin, 2013/5428 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'yla terörizmin finansmanının önlenmesine ilişkin yaptırım listesine alınan DEAŞ (İŞİD) örgütüne mensup bir sanık hakkında verdiği karar, konunun anlaşılması açısından büyük önem arz etmektedir:

“... Sanığın mensubu bulunduğu iddia edilen Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) adlı oluşumun 3713 sayılı Kanununun 1, 7/1 ve TCK'nın 314. Maddelerinde tanımlanan terör örgütü ya da silahlı terör örgütü olduğunu gösterir; örgütün kuruluşu, kurucuları, lideri, amacı, stratejisi, eylemleri, Türkiye'de ve Türkiye dışında, Türk vatandaşları ya da Türkiye Cumhuriyeti kurum ve kuruluşlara karşı, gerçekleştirdiği eylem ve faaliyetlerinin bulunup bulunmadığı, varsa bu eylem ve faaliyetlerinin nelerden ibaret olduğu hususlarının İçişleri Bakanlığı ve ilgili kurumlardan sorulmasından ve örgütün niteliği hiç bir duraksamaya yer vermeyecek biçimde belirlenmesinden sonra, sanığın hukuki durumunun takdir ve tayin

¹⁴⁷ Yargıtay 16. CD, E.2016/7162, K.2017/4786, 18.07.2017. (www.corpus.com.tr)

¹⁴⁸ Bodur ve Özkul, s. 50.

edilmesi gerekirken, eksik araştırmayla yazılı biçimde hüküm kurulması kanuna aykırıdır...¹⁴⁹”

Karardan da anlaşılacağı gibi, DEAŞ Türkiye'nin mali yaptırım listesinde bulunmasına rağmen Yargıtay bu hususu yeterli görmeyerek örgüt hakkında detaylı araştırma yapılmasını talep etmiştir. Bahsi geçen karara imza atan Yargıtay 16. Ceza Dairesi bir ay sonra verdiği bir kararda ise DEAŞ'ın dosyadaki bilgiler ve İçişleri Bakanlığı'nın tarafından gönderilen belgeler doğrultusunda, TMK kapsamında bir terör örgütü yapılanması olduğuna hükmetmiştir¹⁵⁰. Dolayısıyla DEAŞ'ın Türk hukukunda terör örgütü olarak tescillendiği tarihin, örgütün mali yaptırım listesine alınmasını öngören Bakanlar Kurulu kararının Resmî Gazete'de yayınlandığı tarih değil, bu konuda verilmiş mahkeme kararının kesinleştiği tarih olduğu söylenebilir.

Benzer şekilde, BM Güvenlik Konseyi'nin 1999/1267, 2011/1988 ve 2011/1989 sayılı kararlarıyla listelenen kişi, kuruluş ve organizasyonların tasarrufunda bulunan malvarlığının dondurulmasına ilişkin 2013/5428 sayılı Bakanlar Kurulu Kararının¹⁵¹ ekindeki listede “*Alnusrah Front For The People Of The Levant*” adı altında belirtilen El Nusra adlı örgütün “terör örgütü” niteliğinde olduğu, Yargıtay'ın 16. 27.10.2016 tarihli kararıyla hukukten sabit olmuştur¹⁵².

Görüldüğü gibi, Yüksek Mahkeme'nin çoğunlukla “terör örgütüne üyelik suçu” sebebiyle yürüttüğü yargılamalar kapsamında soruşturmaya konu örgütlerle ilgili yaptığı değerlendirmeler, Türkiye'de faaliyet gösteren terör

¹⁴⁹ Yargıtay 16. CD, E.2015/4588, K.2015/2132, 22.06.2015. (www.corpus.com.tr)

¹⁵⁰ “...Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD) isimli terör örgütü mensuplarınca ülkemize karşı gerçekleştirilen eylemler kapsamında ... mahkemece İçişleri Bakanlığına yazılan yazı cevabında da, sanığın üye olduğu **İŞİD'in** Terörle Mücadele Kanunu kapsamında bir **terör örgütü yapılanması olduğu** değerlendirilmiştir...” Yargıtay 16. CD, E.2015/3515, K.2015/2323, 15.07.2015. (www.corpus.com.tr)

¹⁵¹ 30.09.2013 tarihli ve 2013/5428 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, RG, 10.10.2013, S. 28791.

¹⁵² “...Suriye'de savaşmak üzere ülkemizden eleman ve maddi yardım toplaması bu kapsamda küçük çocukları ikna yöntemiyle Suriye'ye götürerek vatandaşlarımızın can güvenliğini ihlal etmesi, ülkemizden Suriye'deki çatışma bölgelerine illegal yoldan sınırı geçmek isteyen şahıslara aracılık etmeleri yanında ülke dışında fidye için adam kaçırmak, tarihi eser kaçakçılığı ile cebir şiddet içeren eylemleri göz önüne alındığında **El Nusra (Nusret Cephesi)/Fetih El Şam Cephesi'nin El Kaide terör örgütünün bir kolu olarak kurulduğu ve silahlı bir terör örgütü yapılanması olduğu** değerlendirilmiştir...” Yargıtay 16. CD, E.2016/4279, K.2016/5237, 27.10.2016. (www.corpus.com.tr)

örgütlerinin hukuken tespiti ve bu oluşumların hukuk alanında terör örgütü olarak tescillenmesini sağladığından oldukça önemlidir.

TMK'nın yürürlüğe girdiği 1991 yılı öncesinde Türk hukukunda terör örgütleri ve terör suçları konusunda 765 sayılı eski TCK'nın örgütlü suçları içeren 141, 142 ve 163'üncü maddeleri uygulanmıştır. Bununla birlikte Kanun'un 168'inci maddesinde daha ağır bir suç olarak düzenlenen ve TMK yürürlüğe girdikten sonra da varlığını sürdüren "silahlı cemiyet ve çete" suçu yer almıştır. TMK'nın yürürlüğe girdiği ilk dönemde "terör örgütü", "silahlı örgüt" kapsamında düzenlenmemiş, dahası terör örgütünün cezası, silahlı örgütün cezasından düşük tutulmuştu. Bu nedenle tehlikeli görülen terör örgütleri mahkeme kararlarında "silahlı çete", "silahlı cemiyet" şeklinde nitelendirilmiştir¹⁵³.

Gerçekten de PKK terör örgütü mahkeme kararlarında, TMK'nın kabul edilmesinden önceki dönemde "yasadışı/illegal örgüt" olarak¹⁵⁴, TMK'nın kabul edildiği ilk dönemde "silahlı çete" olarak¹⁵⁵, sonraki dönemde de "terör örgütü" olarak nitelendirilmiştir¹⁵⁶. PKK ile bağlantılı olan PYD/YPG¹⁵⁷ ve

¹⁵³ Turinay, (2015), s. 69-70.

¹⁵⁴ "... Sanık, Türkiye topraklarının bir kısmı üzerinde Marksist - Leninist İdeolojiye dayalı, bağımsız bir Kürt Devleti kurmak ve bu amaca ulaşmak için, öncelikle, ülke topraklarının bir kısmında, yoğun bir şekilde ayrı bir Kürt ırkı bulunduğu ve bunların egemen Türk Devleti tarafından sömürüldüğü hususunda inandırdıkları kişileri örgütleyerek, bu amaca yönelik eylemlere itmek suretiyle, ayaklanma hareketi başlatan **illegal PKK Örgütü**'nün silahlı militanıdır..." Yargıtay CGK, E.1990/301, K.1990/329, 10.12.1990. (www.corpus.com.tr)

¹⁵⁵ "...Yasadışı **PKK Örgütünün** ülke bütünlüğünü bozmak amacıyla eylemler yapan **silahlı çete niteliğinde** bir örgüt olduğu açıktır..." Yargıtay CGK, E.1999/33, K.1999/38, 16.03.1999. (www.corpus.com.tr)

¹⁵⁶ "... Sanık A. Öcalan'ın, Türkiye Cumhuriyeti Devletine ait topraklardan bir kısmını silahlı mücadele yoluyla devlet idaresinden ayırarak, bu bölgede Marksist-Leninist ideolojiye dayalı ayrı bir Kürt Devleti kurmak amacıyla oluşturulan **silahlı terör örgütü PKK'nın**, kurucusu ve en üst düzey sorumlusu olduğu, yakalandığı tarihe kadar aldığı kararlar, verdiği emir ve talimatlarla adı geçen örgüt militanlarının gerçekleştirilen çok sayıda silahlı saldırı, yol kesme, bomba atma, sabotaj, silahlı soygun eylemleri ile binlerce sivil vatandaş asker, polis, köy korucusu ve kamu görevlisinin öldürülmesi ve yaralanmasından sorumlu olduğu..." Yargıtay 9. CD, E.1999/1296, K.1999/3623, 22.11.1999. (www.corpus.com.tr)

¹⁵⁷ "... Dairemizin 18.01.2016 tarih ve 2015/8004 Esas 2016/306 Karar sayılı ilamında da belirtildiği üzere silahlı terör örgütü PKK ile irtibatlı olan ve aynı amaçları gerçekleştirmek üzere oluşturulan PYD'nin alt yapılanması konumundaki **YPG'nin silahlı terör örgütü niteliğinde bulunduğu**..." Yargıtay 16. CD, E.2015/6752, K.2017/1089, 13.03.2017. (www.corpus.com.tr)

TAK¹⁵⁸ örgütleri de Yargıtay tarafından terör örgütü olarak nitelendirilmektedir. Hizbullah örgütü de benzer şekilde önceleri silahlı çete olarak¹⁵⁹ sonraki dönemde de terör örgütü olarak¹⁶⁰ nitelendirilmiştir. Aynı

¹⁵⁸ “...Suriye topraklarında **PKK/KCK silahlı terör örgütünün bir kolu olarak kurulan PYD/YPG'nin**; ülkemizin birliğini ve bütünlüğü bozmak amacıyla gerçekleştirdiği cebir şiddet içeren eylemleri ve vatandaşlarımızın can güvenliğini ihlal ettiği nazara alındığında, kuruluşu, amacı, stratejisi, yapılanması ve faaliyetleri itibarıyla, 3713 sayılı Yasanın 4928 sayılı Yasa ile değişik 1. maddesinde tarifini bulan silahlı bir terör örgütü olduğu anlaşılmaktadır... PKK'nın Türkiye'nin batısındaki eylemlerinden ve saldırularından sorumlu bir birim olan **TAK'ın PKK ile bağlantısı**, PYD/YPG'nin ortak amacı olan bağımsız Kürt devleti idealinin eylemsel biçimi olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle Türkiye için PKK/PYD/YPG/TAK bir ve eş değerdir...” Yargıtay 16. CD, E.2018/3775, K.2018/5600, 31.12.2018. (www.corpus.com.tr)

¹⁵⁹ “... Anayasal düzeni yıkarak şer'i esaslara dayalı teokratik bir devlet kurmak amacını gerçekleştirmek için tebliğ (propaganda), cemaat (teşkilatlanma) ve cihad (savaş) biçiminde üç aşamalı bir strateji takip eden, askeri ve siyasi kanat olarak hiyerarşik bir sistem içinde hücre tipi yapılanmaya sahip olan, silahlı tehdit, kaçırma ve öldürme yöntemlerine sıklıkla başvurduğu anlaşılan yasadışı **Hizbullah örgütünün TCY'nın 146ncı maddesindeki amaç suçu gerçekleştirmek üzere kurulmuş silahlı çete niteliğinde olduğu kuşkusuzdur...**” Yargıtay CGK, E.2002/60, K.2002/205, 12.03.2002. (www.corpus.com.tr)

¹⁶⁰ “... 17.1.2000 tarihinde **Hizbullah terör örgütüne** yönelik Beykoz operasyonu sırasında ele geçen kayıtlar ve tüm dosya kapsamı ile, Malatyalılar Grubu-Müslüman Gençlik olarak tanımlanan örgütün, Anayasada belirlenen laik Türkiye Cumhuriyeti'ni yıkarak tebliğ-cemaat- Jihad aşamalarından oluşan stratejileri sonucu şer-i esaslara dayalı bir din devleti kurmak amacını taşıyan **silahlı çete konumuna ulaşmış bir terör örgütü** niteliğinde bulunduğu anlaşılmış olup...” Yargıtay 9. CD, E.2002/1953, K.2002/2137, 07.11.2002. (www.corpus.com.tr)

şekilde THKP-C¹⁶¹, MLKP¹⁶², TKP/ML¹⁶³, DKP¹⁶⁴, TİKB¹⁶⁵ ve TKEP¹⁶⁶ adlı örgütlerin de kanunun yürürlükte olduğu ilk dönemlerde silahlı çete olarak nitelendirildiği göze çarpmaktadır.

Kanunun yürürlüğe girdiği ilk dönemde bir diğer ayırım olarak “silahlı terör örgütü” ile “silahsız terör örgütü” ayırımı göze çarpmaktadır. Zira silahsız terör örgütü olarak değerlendirilen örgüt mensupları TMK’nın 7’nci maddesi kapsamında cezalandırılırken, silahlı terör örgütü olarak değerlendirilen örgüt mensupları ise 765 sayılı TCK’nın 168’inci maddesi kapsamında cezalandırılmaktaydı. 2006 yılında TMK’nın 7’nci maddesinde yapılan değişiklikle silahlı ve silahsız terör örgütü ayırımı da ortadan kaldırılmıştır.

¹⁶¹ “... (Sanıkların) mensubu buldukları yasa dışı **THKP-C Eylem Birliği adlı silahlı çetenin** mevcut anayasal düzeni yıkıp, yerine Marksist - Leninist ilkelere dayalı bir rejim getirmek şeklindeki amacı doğrultusunda gerçekleştirdikleri mahkemece sabit kabul edilen eylemler...” Yargıtay 11. CD, E.1995/6, K.1995/6, 18.04.1995. (www.corpus.com.tr)

¹⁶² “... Kod adı kullanan sanıkların eylemlerinin niteliği, çeşitliliği ve sürekliliği dikkate alındığında **silahlı çete niteliğindeki MLKP isimli yasadışı örgütün** yan kuruluşu ENB’nin sair efradı oldukları...” Yargıtay 9. CD, E.2000/199, K.2000/1222, 01.05.2000. (www.corpus.com.tr)

¹⁶³ “... Sanığın mensup olduğu **TKP/ML - TİKKO örgütünün**, yerleşik uygulamalar ve Yargıtay’ın istikrar kazanmış kararları ile örgütün Türkiye’de mevcut anayasal düzeni silahlı mücadele ile ortadan kaldırarak yerine Marksist-Leninist ideolojiye dayalı bir rejim kurmak amacıyla TCK’nın 168.maddesi kapsamında yasadışı **silahlı çeteyi oluşturduğu**...” Yargıtay 9. CD, E.2002/455, K.2002/1243, 03.06.2002. (www.corpus.com.tr)

¹⁶⁴ “... (Sanığın) 1986 yılında yapılan ikinci kongresinde ülkede müesses anayasal nizamı silah yoluyla değiştirerek Marksist - Leninist ilkelere dayalı bir sistemi gerçekleştirmek kararı alan yasa dışı TKP/B örgütü ile bu örgütten 1989 yılında ayrılan **Devrimci Komünist Partisi’nin (DKP)** silahlı kanadı olan Silahlı Halk Birliklerinin (SHB) dönemler itibarıyla merkez komite üyeliği, Ortadoğu sorumluluğu, örgüt genel komutanlığı görevlerinde bulunduğu... (Diğer sanığın) **silahlı çete niteliğindeki örgütün** sair efradı olup... ” Yargıtay 9. CD, E.1992/10480, K.1992/11326, 28.12.1992. (www.corpus.com.tr)

¹⁶⁵ “... Mevcut anayasal düzeni silahlı ayaklanma ile yıkarak yerine marksist-leninist ideolojiye dayalı bir düzen getirmeyi amaçlayan yasadışı **silahlı çete niteliğindeki Türkiye İhtilalci Komünistler Birliği (TİKB) örgütü** mensubu olarak...” Yargıtay 9. CD, E.2001/2806, K.2002/214, 04.02.2002. (www.corpus.com.tr)

¹⁶⁶ “... Sanığın aşamalarda anlatımları, örgütün niteliğine ilişkin Emniyet Genel Müdürlüğü yazısı, evinde ele geçen **TKEP örgütü** 3. Kongre Program ve Tüzüğünde nihai amacın T.C. Anayasasının ortadan kaldırılması ve parlamentosunun dağıtılması olduğunun belirtilmesi, sanığın anlatımları ve tüm dosya içeriği karşısında; kurucusu ve lideri olduğu **silahlı çete niteliğindeki örgüt**...” Yargıtay 9. CD, E.2004/4315, K.2004/4949, 04.10.2004. (www.corpus.com.tr)

TBMM komisyon raporlarında ifade edildiği gibi artık terör örgütlerinin silahlı olması zorunlu tutulmuştur. Gerçekten de terörün tanımında yer alan cebir ve şiddet unsurlarının gerçekleşmesi için örgütün silahlı veya silaha ulaşabilir durumda olması gerekmektedir¹⁶⁷.

Özetle TMK'nın 1'inci maddesinde yer alan amaçları gerçekleştirmek için kurulan örgütlerin terör örgütü olarak kabul edilmesi için silahlı olmaları gerekmektedir. Silahlı olmayan örgütler hakkında TMK hükümlerinin değil TCK hükümlerinin uygulanması gerekmektedir. Silahsız örgütlerin de terör örgütü olarak kabul edilmesi bazı suçların subjektif değerlendirmelerle terör suçu kapsamında değerlendirilmesini mümkün kılacak ve terörle mücadele mevzuatının etkinliğini azaltacaktır¹⁶⁸. Hakeri de TMK'nın 7'nci maddesiyle TCK'nın 314'üncü maddesinde düzenlenen "silahlı örgüt" suçuna atıf yapıldığı için terör örgütlerinin ancak silahlı örgütlerden oluşabileceğini ifade etmektedir¹⁶⁹.

Ancak Yargıtay'ın zaman zaman silahsız terör örgütü nitelendirmesini yapmaya devam ettiği görülmektedir. Örneğin Hizbut Tahrir¹⁷⁰ örgütü ile ilgili yapılan yargılamalarda örgütün "silahsız terör örgütü" olduğu yönünde kararlar verilmiştir¹⁷¹. Bununla birlikte silahsız örgütlerin elverişlilik şartını sağlamadığı için terör örgütü olamayacağına ilişkin görüşler kararların muhalefet şerhlerinde yer almıştır¹⁷². Yargıtay güncel kararlarında ise, kanımızca da isabetsiz olan yerleşik içtihadının aksine, silahlı olmayı veya

¹⁶⁷ Turinay, (2015), s. 73-75.

¹⁶⁸ Özgenç, (2006), s. 62-63.

¹⁶⁹ Hakan Hakeri, "Türk Hukuku'nda Terörle Mücadelenin Hukuki Boyutu", Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 8, S. 2, (2013), s. 69.

¹⁷⁰ "...Yargıtay 9. Ceza Dairesinin somut olaydaki ve geçmişten beriki istikrarlı uygulamaları, yerel mahkeme kararları, Emniyet Genel Müdürlüğü'nün dosyada mevcut yazılarından **Hizb-ut Tahrir örgütünün** 3713 sayılı Kanunun 7. maddesinin 1. fıkrasında tanımlanan nitelikte bir **terör örgütü olduğu** hususunda herhangi bir kuşku bulunmamaktadır..." Yargıtay 16. CD, E.2016/3695, K.2017/5075, 26.09.2017. (www.corpus.com.tr)

¹⁷¹ "...3713 sayılı Kanunun 7/1. maddesi uyarınca **silahsız terör örgütü kabul edilen Hizbut Tahrir örgütüne üye olmak suçundan...**" Yargıtay 16. CD, E.2015/7734, K.2017/5200, 10.10.2017. (www.corpus.com.tr)

¹⁷² Karşı oy: "**Hizb-ut tahrir örgütü, Anayasal düzeni değiştirme veya ortadan kaldırmayı hedeflemesi nedeniyle yasalarımız tarafından himaye görmesi mümkün olmayan bir örgüt olmakla birlikte, cebir ve şiddeti öngörüp başvurmadığı için de terör örgütü sayılması Anayasa ve ceza kanunumuza uygun düşmemektedir...**" Yargıtay 16. CD, E. 2015/2460, K.2017/4845, 19.07.2017. (www.corpus.com.tr)

silahlara erişebilir olmayı terör örgütlerinin varlığı için zorunlu bir unsur olarak aramaktadır¹⁷³. Görüldüğü gibi 5237 sayılı TCK'nın kabul edildiği 2004 yılından sonra TMK'da birçok değişiklik yapılmıştır. Ancak TCK'da yer alan "silahlı örgüt" kavramı ile TMK'da düzenlenen "terör örgütü" kavramının birlikte varlığını sürdürmesi ve kavramların içerdikleri ortak unsurlar, önceki dönemde var olan belirsizliğin ve karışıklığın devam etmesine neden olmaktadır¹⁷⁴.

İçişleri Bakanlığı'nın "Terör Arananlar" adlı sitesinde yer alan MKP¹⁷⁵, DHKPC¹⁷⁶, Devrimci Karargâh¹⁷⁷, KİDH¹⁷⁸, El Kaide¹⁷⁹, Tevhid

¹⁷³ Yargıtay 16. CD, E.2016/7162, K.2017/4786, 18.7.2017. (www.corpus.com.tr)

¹⁷⁴ Turinay, (2015), s. 75.

¹⁷⁵ "... Tüm dosya kapsamına göre; Dairemizin 04.03.2013 tarih 2010/10955 Esas, 2013/3240 sayılı kararı ile silahlı terör örgütü MKP (Maoist Komünist Partisi) ile irtibatlı olduğu kabul edilen Demokratik Gençlik Hareketinin (DGH) faaliyetleri kapsamındaki ... eylemleri nedeniyle sanıkların **MKP silahlı terör örgütü** üyesi olduklarına ilişkin kabul ve uygulamada bir isabetsizlik görülmemiştir..." Yargıtay 9. CD, E.2014/4886, K.2014/11468, 14.11.2014. (www.corpus.com.tr)

¹⁷⁶ "... Türkiye Halk Kurtuluş Partisi/Cephesi (**THKP/C**) nüvelerinin 1965 yılında atıldığı, 1971 yılında yayınladıkları bildiri ile illegal olarak kurulan Marksist-Leninist ideolojiye mensup, devrimin halktan başlayan silahlı mücadele ile gerçekleşeceğini savunanak silahlı mücadele yöntemini benimseyen **silahlı terör örgütüdür**. Örgüt 1978 yılında Devrimci Yol ve Devrimci Sol olarak ikiye ayrılmış, devrimci sol kanadı 1994 yılında **DHKP/C** (Devrimci Halk Kurtuluş Partisi/Cephesi) adını alarak terör eylemlerine devam etmiştir..." Yargıtay 16. CD, E.2015/7466, K.2016/1025, 09.02.2016. (www.corpus.com.tr)

¹⁷⁷ "... (Üyeleri) Beka vadisinde askeri eğitim gördükten sonra 1987-1990 yılları arasında çok sayıda yağma, öldürme, yaralama ve bombalama eylemlerini gerçekleştiren 16 Haziran Hareketi örgütünün silahlı terör örgütü olduğu ... Tüm dosya kapsamından ... **Devrimci Karargah adlı örgütün silahlı terör örgütü olduğu** yönündeki mahkeme kabulünde bir isabetsizlik görülmemiştir..." Yargıtay 9. CD, E.2014/5464, K.2014/12447, 22.12.2014. (www.corpus.com.tr)

¹⁷⁸ "... (Sanıkların) mensubu oldukları iddia edilen **Kürdistan İslami Devrim Hareketi (KİDH) adlı örgütün** de amacı, stratejisi, yapılanması ve faaliyetleri itibarıyla 3713 sayılı Kanunun 4928 sayılı Kanun ile değişik 1. maddesinde belirtilen ve Devletin güvenliğine, Anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçları işlemek amacıyla kurulmuş bir **terör örgütü niteliğinde bulunduğu** kabul edilmekle birlikte..." Yargıtay 9. CD, E.2012/1751, K.2012/10497, 05.10.2012. (www.corpus.com.tr)

¹⁷⁹ "... **El Kaide terör örgütü** Türkiye yapılanması üyesi ve bu örgüt adına 20.11.2003 tarihinde bombalama eylemini gerçekleştiren intihar eylemcisi tarafından verilen ve örgüt propagandasını içeren eğitimlere katıldıkları ve örgütle organik bağ kurdukları anlaşılan sanıklara atılı suçun sübuta erdiği..." Yargıtay 9. CD, E.2008/19693, K.2009/6067, 27.05.2009. (www.corpus.com.tr)

Selam/Kudüs Ordusu ve İslami Hareket¹⁸⁰ örgütleri de Yargıtay tarafından terör örgütü olarak nitelendirilmektedir.

Son olarak 15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleştirilen darbe girişiminin faili olan FETÖ/PDY örgütü ise Yargıtay tarafından “küresel güçlerin stratejik hedeflerini gerçekleştirmek üzerine kurulan bir maşa olarak; Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türkiye Devletini ve varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini yıkmak ve daha sonra ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini bozmak amacıyla kurulmuş bir terör örgütü” şeklinde tanımlanmıştır. Darbe girişiminden yaklaşık bir sene sonra verdiği kararda Yüksek Mahkeme, örgüt mensupları hakkında 15 Temmuz darbe girişiminden ve örgüte mensubiyetlerinden dolayı açılıp mahkemelerce karara bağlanan davalar, bu davalarda dinlenen itirafçı sanıkların savunmaları ve anlatımları, örgüt lider ve yöneticilerinin açık kaynaklardaki yazılı ve sözlü açıklamaları, EGM’nin örgüt hakkındaki raporu, Yargıtay 16. Ceza Dairesi’nin ilk derece olarak 2015/3 ve temyiz incelemesi sonucu verilen 2017/1443 esas sayılı dosyalardaki deliller ve kabul gerekçesi gibi olgu ve tespitler dikkate alınarak FETÖ/PDY örgütünün 5237 sayılı TCK’nın 314/1-2 maddesi kapsamında silahlı bir terör örgütü olduğuna hükmetmiştir¹⁸¹.

2. Genel Değerlendirme

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi kimi devletler bir yasama işlemiyle, kimi devletler idari işlemlerle, kimisi de yargı kararları yoluyla bir örgütün terör örgütü olduğuna karar verebilmektedir. Dolayısıyla “terör örgütlerinin hukuken tespit edilmesi” sorunu devletlerin yasama yürütme ve yargı fonksiyonlarının tamamını ilgilendirebilmektedir. Yukarıda incelenen ülke uygulamalarındaki terör örgütü ilan etme ve listeleme işlemleri, devlet kurumları vasıtasıyla halkın bilgi edinmesini sağlamakta ve bu örgütlere

¹⁸⁰ “... Esasen, ‘Tevhid-Selam/Kudüs Ordusu Örgütü’nün silahlı terör örgütü niteliği ilk kez 12.11.2002 tarihinde Yargıtay’ca kabul edilmiş ve 08.11.2006 tarihinde de bu kabul sürdürülmüştür... ‘İslami Hareket Örgütü’nün silahlı terör örgütü niteliği de ilk kez 28.02.2002 tarihinde Yargıtay’ca kabul edilmiş ve 26.01.2011 tarihinde de bu kabul sürdürülmüştür ... (Netice itibarıyla) dava konusu **Tevhid-Selam/Kudüs Ordusu ve İslami Hareket Örgütlerinin silahlı terör örgütü niteliğinde bulunduğu...**” Yargıtay 9. CD, E.2013/14623, K.2014/3651, 31.03.2014. (www.corpus.com.tr)

¹⁸¹ Yargıtay 16. CD, E.2016/7162, K.2017/4786, 18.07.2017. (www.corpus.com.tr)

finans ve kaynak sağlama suçlarının önlenmesi noktasında da caydırıcılık sağlamaktadır. Bu işlemler ceza yargılamalarında mahkemelerin işini kolaylaştıracağı gibi güvenlik güçlerine yürüttükleri operasyonlar için yasal zemin sağlamaktadır. Ayrıca terör örgütü olarak tanıma ve listeleme işlemleri, terörist faaliyetlerin ve terörizme hizmet eden tüm teşebbüslerin engellenmesi için erken ikaz sistemi görevi görmektedir.

Özgenç bu noktada yabancı ülkelerde kurulan ve buralarda faaliyet gösteren silahlı örgütlerin terör örgütü olarak kabul edilmesi ve bu örgütlerin faaliyetlerinin Türkiye'nin egemenliği altındaki topraklarda yasaklanması yönünde yürütme organına yetki veren bir düzenleme yapılması gerektiğine işaret etmektedir.¹⁸² Yazarın görüşüne katılmakla birlikte terör örgütlerinin faaliyetlerinin ülkesel sınırlarla bölünmediği ve terörizmin günümüzde uluslararası boyuta ulaşan bir sorun olduğu gerçeği karşısında bu düzenlemenin yabancı ülkelerdeki örgütlerle sınırlı olmaması, Türkiye'de faaliyet gösteren silahlı örgütleri de kapsamaması gerektiği kanaatindeyiz.

Türk hukukunda henüz bu konuda yapılmış bir kanuni düzenleme olmadığından terör örgütü nitelendirilmesi ceza yargılamasının tespit aşamasında hâkim değerlendirmesiyle yapılmaktadır. Zira terör suçları hukukumuzda örgütlü suçlar olarak düzenlendiğinden ceza mahkemeleri terör suçundan yargılanan bir sanığın eylemlerini değerlendirirken ilişkili olduğu iddia edilen örgütün terör örgütü olup olmadığı hususunda bir değerlendirme yapmak mecburiyetindedir. Ancak bir örgütün terör örgütü olup olmadığını incelemek ve buna karar vermek yalnızca mahkemelerin görevi olmamalıdır. Terör örgütlerinin, ceza yargılamalarından önce tespit edilmesine olanak sağlayan mekanizmalar bu noktada, hükümet yetkililerinin terör örgütlerine yönelik yaptıkları açıklamaların keyfiyetini ortadan kaldırarak hukuk devletiyle bağdaşacak şekilde işlemlere ve söylemlere hukuki zemin sağlaması açısından son derece önemlidir. Yine de terör örgütlerinin varlığına yönelik alınacak kararlar ister idari karar olsun, ister mahkeme kararı olsun tespit kararından ibarettir. Zira kişilerin ceza sorumluluğunu tespit etmek mahkemelerin görevidir. Terör örgütü olarak belirlenen yapılara üyeliği olduğu iddia edilen kişilerin cezai sorumluluğu, hata durumu ve kusur ilkeleri kapsamında her somut olayda TCK ve TMK hükümleri ışığında değerlendirilecektir.

¹⁸² Özgenç, (2006), s. 23.

Burada çalışmamız açısından tartışılan konu Türk hukukunda henüz kesinleşmiş bir mahkeme kararı olmadan bir yürütme işlemiyle diğer bir deyişle idari kararlarla bir örgütün terör örgütü olarak ilan edilip edilemeyeceği hususudur. Hatırlanacağı üzere yürütme işlemlerinin kural olarak yasama işlemlerine yani kanunlara uygun olması ve kanunlara dayanması gerekir. Dolayısıyla kanuni bir dayanağı olmadan salt idari işlemlerle bir örgütün terör örgütü olarak nitelendirilebilmesinin mevcut yasal çerçevede mümkün olmadığı söylenebilir. Zira Anayasamızın 13'üncü maddesinde açıkça ifade edildiği gibi hak ve özgürlükler ancak kanunla sınırlandırılabilir. O halde yürütme organına terör örgütü belirleme yetkisi tanınacaksa bu yetkinin öncelikle kanunla düzenlenmesi gerekir. Bu şart sağlandığı takdirde yürütme organı bir yapıyı terör örgütü olarak nitelendiren kararlar alabilecektir. Ancak bu kararların da yargı denetimine açık olduğu düşünüldüğünde son sözü yine mahkemelerin söyleyeceği hususu gözden kaçmamalıdır. Gözden kaçırılmaması gereken diğer bir husus, önerilen düzenlemelerin ancak bir bütün halinde yani sistematik düzenlemelerle anlam ifade edeceğidir. Zira terör örgütü belirleme ve ilan etme mekanizmasının hayata geçirilmesi, terör örgütü tanımının kanunda net bir şekilde yapılmasına ve daha önemlisi kanunla yürütme organına terör örgütü belirleme yetkisi verilmesine bağlıdır.

3. MGK Kararları ile Terör Örgütü Tespiti Yapılabilir mi?

Anayasa'nın 118'inci maddesinde açıkça ifade edildiği gibi tavsiye niteliğindeki MGK kararlarının Cumhurbaşkanlığı başta olmak üzere devlet kurumları nezdinde hukuki bir bağlayıcı bulunmamaktadır. MGK'nın terör örgütlerine ilişkin değerlendirmeleri içeren kararlarının da bu kapsamda tavsiye niteliğinde olduğunu belirtmek gerekir. Nitekim Anayasa Mahkemesi de güncel bir kararında MGK'nın icrai karar alma yetkisine sahip olmadığını belirterek Cumhurbaşkanı tarafından ayrı bir kararla benimsenmemiş MGK kararlarının hukuki sonuç doğurmayacağını hükme bağlamıştır¹⁸³. Bu noktada

¹⁸³ Bahsi geçen kararda özet olarak, "...Cumhurbaşkanı yardımcıları ve Genelkurmay başkanının önerileri dikkate alınarak Cumhurbaşkanınca gündemi düzenlenen MGK'nın kararlarının hukuki niteliğinin Anayasa'nın 118. maddesinde açıkça belirlendiği, buna göre MGK'nın alacağı kararların tavsiye niteliğinde olduğu, bu itibarla istisnai nitelikte bir danışma organı olan MGK'nın icrai karar alma yetkisine sahip olmadığı gözetildiğinde Cumhurbaşkanınca ayrı bir kararla benimsenmemiş MGK kararlarına hukuki sonuç bağlanamayacağı ve bu kararların kendiliğinden icra edilemeyeceği" belirtilmiştir; Bu kapsamda dava konusu "...Milli Güvenlik Kurulunca

“MGK’nın tavsiye kararı üzerine Cumhurbaşkanı (eski sistemde Bakanlar Kurulu) tarafından alınan bir kararla bir örgütü terör örgütü olarak ilan etmek mümkün müdür?” sorusu akla gelecektir.

Yukarıda bahsedilen Anayasa Mahkemesi kararında MGK kararları hakkında başkaca icrai bir karar alınmadan bu kararlara hukuk aleminde sonuçlar bağlanmasının Anayasa’nın açık lafzıyla bağdaşmadığı ancak MGK’nın tavsiye niteliğindeki kararlarının yürütme organı tarafından dikkate alınmasının ve hukuk aleminde hayata geçirilmesinin mümkün olduğu vurgulanmaktadır¹⁸⁴. “MGK’nın icrai karar alma yetkisine sahip olmadığı gözetildiğinde Cumhurbaşkanınca ayrı bir kararla benimsenmemiş MGK kararlarına hukuki sonuç bağlanamayacağı ve bu kararların kendiliğinden icra edilemeyeceği” ifadesinin mefhumu muhalifinden anlaşılan da yürütme organının başı olan Cumhurbaşkanı’nın MGK kararları doğrultusunda icrai kararlar almasının mümkün olduğudur. Fakat temel hak ve özgürlüklerin sadece kanunla sınırlandırılabilmesi göz önünde bulundurulduğunda Cumhurbaşkanının idari bir kararla terör örgütü ilan etme yetkisinden söz edebilmek için bu konuda kanuni düzenleme yapılmış olması zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.

Milli güvenliğin sağlanması hususunda sorumlu olan ve MGK kararlarını dikkate alarak gereğini yerine getirmekle yetkili olan Cumhurbaşkanının bir organizasyonu terör örgütü olarak nitelendirebilir nitelendirememesi konusunda Şen ve Serdar da Anayasanın 104/17 maddesi kapsamında temel hak ve özgürlüklerin Cumhurbaşkanı Kararnemeleriyle sınırlandırılmayacağını gerekçe göstererek bu konuda Karar veya Kararname çıkarılmayacağını, ancak olağanüstü durumlarda Cumhurbaşkanının bu

Devletin milli güvenliğine karşı faaliyette bulunduğu karar verilen yapı, oluşum veya gruplar... cümlesindeki ‘...Milli Güvenlik Kurulunca...’ ibaresi, tavsiye niteliğindeki MGK kararına kendiliğinden hukuki bir sonuç bağladığından ve MGK’nın kararları hakkında başkaca icrai bir karar alınmadan bu kararlara hukuk aleminde sonuçlar bağlanması Anayasa’nın açık lafzıyla bağdaşmadığından açıklanan nedenlerle kuralın Anayasa’ya aykırı olduğuna ve iptaline...” karar verilmiştir. AYM, E.2020/18, K.2021/38, 03.06.2021. <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2021/38> (Erişim: 30.11.2022).

¹⁸⁴ “Şüphesiz MGK’nın tavsiye niteliğindeki kararlarının yürütme organı tarafından dikkate alınması ve hukuk aleminde hayata geçirilmesi mümkündür. Ancak MGK’nın kararları hakkında başkaca icrai bir karar alınmadan bu kararlara hukuk aleminde sonuçlar bağlanması Anayasa’nın açık lafzıyla bağdaşmamaktadır.”

yetkiyi kullanarak düzenleme yapabileceğini ifade etmektedir¹⁸⁵. Ancak Cumhurbaşkanına kanunla yetki verilmesi halinde Cumhurbaşkanı kararı vasıtasıyla bir organizasyonun terör örgütü olarak ilan edilmesi mümkün hale gelecektir.

Terörle bağlantılı kişi veya kuruluşların malvarlıklarının dondurulmasına ilişkin kararların alınması ve Resmî Gazete’de yayımlanması hususunda 6415 sayılı Kanun’la yürütme organına verilen yetkinin bir benzeri terör örgütlerinin tespiti için de uygulamaya sokulabilir. Bu kapsamda örneğin Terörle Mücadele Kanunu’nda Cumhurbaşkanı’na MGK’nın tavsiye kararları doğrultusunda terör örgütü ilan etme yetkisi verilmesi halinde mevcut sistemde yalnızca mahkemelerce yapılabilen terör örgütü tespitinin idari işlemlerle de yapılması mümkün olacaktır.

IV. SONUÇ

Terörizm günümüzde bir ülke veya bölge ile sınırlı kalmayıp uluslararası güvenliği tehdit eden bir soruna dönüştüğünden terörizmle etkin mücadele için uluslararası iş birliğinin şart olduğu gerçeği devletleri uluslararası organizasyonlar teşkil etmeye ve sözleşmeler yapmaya itmiştir. Bu kapsamda; Uluslararası terörizmi önlemeye yönelik olarak Birleşmiş Milletler başta olmak üzere uluslararası örgütler tarafından birçok karar, bildiri ve sözleşmeye imza atılmıştır. Ancak terörle mücadele konusunda uluslararası toplumun pozitif bir sicile sahip olmaması ve devletlerin menfaatlerine göre şekillenen politikalar sorunun uluslararası hukuk boyutuyla kısa vadede çözülemeyeceğini göstermektedir. Günümüzde terörizmle uluslararası düzeyde yürütülen mücadele devletlerin ulusal çıkarlarına sıkı sıkıya bağlı olduğuna göre devletlerin en azından iç hukuk kuralları açısından ortak bir tanım, belirli bir yöntem ve genelgeçer bir uygulama yürürlüğe koyma çabası daha dikkate değer görünmelidir.

Bu çalışmanın konusunu oluşturan ve yukarıda detaylıca incelenen terör örgütlerinin hukuken tanımlanması ve tespit edilmesi, önleyici bir hukuk tedbiri olarak büyük önem arz etmektedir. Çalışmada ortaya konduğu üzere Türkiye’de yalnızca ceza mahkemeleri, TCK ve TMK kapsamında yürüttükleri yargılama faaliyeti sonucunda bir kuruluşun terör örgütü olup olmadığına karar verebilmektedir. Terörle mücadele süreci devletin bütün

¹⁸⁵ Ersan Şen ve Cem Serdar, “MGK Kararlarının Hukuki Niteliği”, (02.10.2021), <https://sen.av.tr/tr/makale/mgk-kararlarinin-hukuki-niteligi>, (Erişim: 28.12.2022).

kurumları arasında iş birliğini ve koordinasyonu zorunlu kıldığından terör örgütlerini hukuken tespit etme görevinin de ceza mahkemeleriyle birlikte devletin ilgili diğer kurum ve kuruluşları arasında paylaşılmasının daha pratik ve daha etkili olacağı aşikâr olmaktadır. Bir organizasyonun terör örgütü olarak belirlenebilmesi için mahkemeler tarafından yargılama yapılmasını beklemek, verilecek karara göre örgüt varlığını kesin olarak kabul etmek, terörle mücadele sürecinde önleyici faaliyetlerde bulunmayı hukuken zorlaştırmaktadır. Ceza hukukunda her ne kadar örgütlü suçların oluşması için silahlı saldırının gerçekleşmesi zorunlu değilse de, örgüt varlığının net bir şekilde kabul edilmesi için yargılamanın tamamlanması gerekmektedir ki bu süreç yıllar alabilmektedir. Terörizmle etkin bir mücadele için terörist faaliyetler gerçekleşmeden önce önlem alınması, terör örgütü mensuplarının tespit edilmesi, hukuki zeminde örgüt bağının ortaya koyulması ve en önemlisi kamuoyunun ve tüm devlet kurumlarının terör örgütünün varlığı konusunda hemfikir olması gerekmektedir. Terör örgütleriyle eşgüdüm içerisinde ve topyekûn mücadele edilmesi için terör örgütünün yasal olarak erkenden tespiti gerekmektedir ki bu da ancak terör örgütü olarak tanıma işlemleriyle mümkün olmaktadır.

Önemle belirtmek gerekir ki bir örgütün mahkeme kararlarında veya idari kararlarda terör örgütü olarak belirlenmemiş olması kolluk faaliyetlerini ve adli makamların bu örgütle bağlantılı kişiler hakkında soruşturma/kovuşturma yürütmesini engellemektedir. Bir idari karar olsun veya olmasın, ceza mahkemelerinin bir örgütü ve üyelerinin faaliyetlerini terör suçları kapsamında değerlendirme yetkisi doğal olarak her zaman vardır. Ancak uygulamada mahkemeler zaten emniyet birimleri başta olmak üzere güvenlik birimlerinden talep ettikleri bilgi ve belgelere istinaden terör örgütü tespiti yaptığından, bu konuda önceden alınmış olan idari bir karar ceza mahkemelerin de işini oldukça kolaylaştıracaktır.

Türkiye’de terörle mücadele görev ve yetkisi birçok bakanlık ve devlet kurumu arasında dağıldığı için terör örgütü belirleme işlemlerinde ilgili bakanlıkların ve kurumların koordinasyonu gerekmektedir. Türkiye’nin milli güvenliğine ilişkin konuların en üst seviyede görüşülüp karara bağlandığı ve terörle mücadele konusunda da bakanlıklar arası koordinasyonun yapılabileceği tek kurul olan Milli Güvenlik Kurulu’nun diğer tüm kararları gibi terör örgütleriyle ilgili olarak almış olduğu kararları da tavsiye niteliğindedir. MGK kararlarına hukuki sonuç bağlanabilmesi için bu konuda Cumhurbaşkanı tarafından alınmış bir karar olması gerekmektedir. Bu konuda

yapılacak yasal düzenlemeyle, MGK tarafından terör örgütleri ile ilgili olarak alınan tavsiye kararların milli güvenliğin sağlanmasından sorumlu olan Cumhurbaşkanı'nın onayını müteakiben Cumhurbaşkanlığı kararıyla düzenlenebilmesi ve terör örgütü olarak kabul edilen organizasyonların listesinin Resmî Gazete'de yayınlanmasının yerinde olacağı değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak; Türkiye'de terörizmle mücadele sürecinde terör örgütü faaliyetlerinin somut bir şekilde ortaya konması ve devletin bütün kurumlarının ortak bir mücadele yöntemi benimsemesi için terör örgütü kavramının kanuni çerçevesinin netleştirilmesi ve terör örgütlerinin hukuken tespitini kolaylaştıran belirleme/listeleme mekanizmalarının geliştirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Akpınarlı, Neyire, *The Fragility of the 'Failed State' Paradigm: A Different International Law Perception of the Absence of Effective Government*, Leiden: Brill, 2010.
- Başeren, Sertaç, "Uluslararası Hukuk Açısından Terörizm", *Dünyada ve Türkiye'de Terör*, Ed. Ali Tarhan, Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Yayınları, 2002.
- Bodur, Nurullah ve Özkul, Eshat, *Uygulamada Terör Örgütü ve Terör Suçları*, Ankara: Seçkin Yayınları, 2022.
- Boz, Burak, "Türk Ceza Hukukunda Terör Örgütü ve Terör Örgütüne Üye Olma Suçu", *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 2, S. 1, (2020), s. 131-186.
- Buzan, Barry, *İnsanlar Devletler ve Korku*, Çev. Ed. Emre Çıtak, İstanbul: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, 2015.
- Çaycı, Sadi, "Türkiye'nin Milli Güvenliği", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 65, S. 4, (2016), s. 3327-3344.
- Denizli, Ali, "Kıbrıs'ta Yunan Terör Örgütü EOKA ve Katliamları", *Uluslararası Eğitim ve Tarih Araştırmaları Dergisi*, S. 2, (2020), s. 1-25.
- Ekinci, Mehmet Uğur, "Terörizmin Nedenleri ve Amaçları", *Radikalleşme Şiddet ve Terörizm*, Ed. Salih Zeki Haklı, Ankara: Polis Akademisi Yayınları, 2018.
- Hafizoğulları, Zeki ve Günal Kurşun, "Türk Ceza Hukukunda Örgütlü Suçluluk", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 71, (2007), s. 25-80.
- Hakeri, Hakan, "Türk Hukuku'nda Terörle Mücadelenin Hukuki Boyutu", *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 8, S. 2, (2013), s. 60-77.
- Haklı, Salih Zeki, *Modern Siyasî Kurumlar ve İdeolojiler*, Ankara: Polis Akademisi Yayınları, 2021.
- İçli, Tülin Günşen, "Terörün Sosyal Yapı Üzerindeki Etkileri", *Dünyada ve Türkiye'de Terör*, Ed. Ali Tarhan, Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Yayınları, 2002.
- Kaplan, İbrahim, "Demokrasi Hukuk Otorite", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C. 49, S. 1, (1994), s. 267-271.
- Kınacıoğlu, Müge, "War on Terror and Hegemony: International Law Making Regarding Terrorism After 9/11", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, C. 8, S. 32, (2012), s. 67-83.
- Korkmaz, Sertaç Canalp, "Terör", *Ortadoğu: Aktörler, Unsurlar, Sistemler*, Ed. Mehmet Şahin, İstanbul: Kopernik Yayınları, 2019.

- Lutz, Brenda ve James Lutz, “Terörizm”, Çağdaş Güvenlik Çalışmaları, Ed. Alan Collins, Çev. Nasuh Uslu, İstanbul: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, 2017.
- Martin, Gus, Terörizm: Kavramlar ve Kuramlar, Çev. İhsan Çapcıoğlu ve Bahadır Metin, İstanbul: Adres Yayınları, 2017.
- Newman, Edward, “Weak States, State Failure, and Terrorism”, Terrorism and Political Violence, C. 19, S.4, (2007), s. 463-488.
- Öktem, Emre, “Uluslararası Hukukta Terörizm: Tanım Sorunu ve Milli Bağımsızlık Hareketleri”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi, C. 3, S. 5, (2004), s. 133-147.
- Özgenç, İzzet, Suç Örgütleri, Ankara: Seçkin Yayınları, 2018.
- Özgenç, İzzet, Terörle Mücadele Kanunu, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2006.
- Ruhi, Ahmet Cemal, TCK ve TMK Çerçevesinde Terör Örgütleri, Terör Suçları ve Örgütlü Suçlar, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2018.
- Saraçlı, Murat, “Uluslararası Hukukta Terörizm”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 11, S. 1-2, (2007), s. 1049-1078.
- Schmid, Alex Peter, “Prevention of Terrorism: Towards a Multi-pronged Approach”, Root Causes of Terrorism: Myths, Reality and Ways Forward, Ed. Tore Bjorgo, Oxford: Routledge, 2005.
- Şahin, Yakup, “Terörizm: Tanımı, Tarihi ve Genel Özellikleri”, Radikalleşme Şiddet ve Terörizm, Ed. Salih Zeki Haklı, Ankara: Polis Akademisi Yayınları, 2018.
- Şen, Ersan, Suç Örgütü, İstanbul: Yargın Hukuk Yayınları, 2013.
- Şen, Ersan ve Cem Serdar, “MGK Kararlarının Hukuki Niteliği”, <https://sen.av.tr/tr/makale/mgk-kararlarinin-hukuki-niteliği>, (02.10.2021).
- Şen, Yusuf Furkan, “Şiddet, Siyasal Şiddet ve Terör”, Radikalleşme Şiddet ve Terörizm, Ed. Salih Zeki Haklı, Ankara: Polis Akademisi Yayınları, 2018.
- Tangör, Burak ve Sevinç Sayın, “Avrupa Birliği’nin Terörizmle Mücadele Stratejisi: Yeni Bir Bütünleşme Alanı mı?”, Avrupa Çalışmaları Dergisi, C. 11, S. 1, (2012), s. 85-118.
- Taşdemir, Fatma, Terörizm ve Ülke Dışı Kuvvet Kullanma Hukuku, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2020.
- Turinay, Faruk, Ceza Hukukunda Terör Amaçlı Örgütlenme Suçu, Ankara: Seçkin Yayınları, 2018.
- Turinay, Faruk, “Ceza Hukukunda Terör Örgütü Kavramı”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 116, (2015), s. 39-84.

Türk, Hikmet Sami, Terörizmle Mücadelenin Hukuki Boyutları, Ankara: Yetkin Yayınları, 2012.

Yalçın, Hasan Basri, “Terörle Mücadeleye Stratejik Yaklaşım”, Terörün Kökenleri ve Terörle Mücadele Stratejisi, Ed. Fahrettin Altun ve Hasan Basri Yalçın, İstanbul: SETA Yayınları, 2018.

Yeşiltaş, Murat ve Burhanettin Duran, “Ortadoğu’da DDSA’ların Yükselişi”, Ortadoğu’da Devlet Dışı Silahlı Aktörler, İstanbul: SETA Yayınları, 2019.

Yıldız, Seda Öz, “Yeni Terörizm Kavramı ve Terörizmin Değişimi Üzerine”, Radikalleşme Şiddet ve Terörizm, Ed. Salih Zeki Haklı, Ankara: Polis Akademisi Yayınları, 2018.

İnternet Kaynakları:

<https://web.archive.org>
<https://www.adalet.gov.tr>
<https://www.anayasa.gov.tr>
<https://www.avrupa.info.tr>
<https://www.congress.gov>
<https://www.consilium.europa.eu>
<https://www.corpus.com.tr>
<https://www.eur-lex.europa.eu>
<http://www.fsb.ru>
<https://www.laws-lois.justice.gc.ca>
<https://www.legislation.gov.au>
<https://www.masak.hmb.gov.tr>
<https://www.mevzuat.gov.tr>
<https://www.mfa.gov.tr>
<https://www.mha.gov.in>
<https://www.nato.int>
<https://www.nationalsecurity.gov.au>
<https://www.oic-oci.org>
<https://www.publicsafety.gc.ca>
<https://www.sozluk.gov.tr>
<https://www.state.gov>
<http://www.terorarananlar.pol.tr>

Mahkeme Kararları:

- Anayasa Mahkemesi, E.2020/18, K.2021/38, 03.06.2021.
Yargıtay 9. CD, E.1992/10480, K.1992/11326, 28.12.1992.
Yargıtay 9. CD, E.1999/1296, K.1999/3623, 22.11.1999.
Yargıtay 9. CD, E.2000/199, K.2000/1222, 01.05.2000.
Yargıtay 9. CD, E.2001/2806, K.2002/214, 04.02.2002.
Yargıtay 9. CD, E.2002/455, K.2002/1243, 03.06.2002.
Yargıtay 9. CD, E.2002/1953, K.2002/2137, 07.11.2002.
Yargıtay 9. CD, E.2004/4315, K.2004/4949, 04.10.2004.
Yargıtay 9. CD, E.2008/19693, K.2009/6067, 27.05.2009.
Yargıtay 9. CD, E.2012/1751, K.2012/10497, 05.10.2012.
Yargıtay 9. CD, E.2013/14623, K.2014/3651, 31.03.2014.
Yargıtay 9. CD, E.2014/4886, K.2014/11468, 14.11.2014.
Yargıtay 9. CD, E.2014/5464, K.2014/12447, 22.12.2014.
Yargıtay 11. CD, E.1995/6, K.1995/6, 18.04.1995.
Yargıtay 16. CD, E.2015/4588, K.2015/2132, 22.06.2015.
Yargıtay 16. CD, E.2015/3515, K.2015/2323, 15.07.2015.
Yargıtay 16. CD, E.2015/7466, K.2016/1025, 09.02.2016.
Yargıtay 16. CD, E.2016/4279, K.2016/5237, 27.10.2016.
Yargıtay 16. CD, E.2015/6752, K.2017/1089, 13.03.2017.
Yargıtay 16. CD, E.2016/7162, K.2017/4786, 18.07.2017.
Yargıtay 16. CD, E.2015/2460, K.2017/4845, 19.07.2017.
Yargıtay 16. CD, E.2016/3695, K.2017/5075, 26.09.2017.
Yargıtay 16. CD, E.2015/7734, K.2017/5200, 10.10.2017.
Yargıtay 16. CD, E.2018/3775, K.2018/5600, 31.12.2018.
Yargıtay CGK, E.1990/301, K.1990/329, 10.12.1990.
Yargıtay CGK, E.1999/33, K.1999/38, 16.03.1999.
Yargıtay CGK, E.2002/60, K.2002/205, 12.03.2002.